

UNIVERZITET U SARAJEVU

EKONOMSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

**INSTRUMENTI SPREČAVANJA PRANJA NOVCA I
FINANSIRANJA TERORIZMA U MALIM I OTVORENIM
EKONOMIJAMA NA PRIMJERU BOSNE I HERCEGOVINE**

Sarajevo, april 2024. godine

JELENA POJUŽINA

U skladu sa članom 54. Pravila studiranja za I, II ciklus studija, integrisani, stručni i specijalistički studij na Univerzitetu u Sarajevu, daje se

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADA

Ja, Jelena Pojužina, studentica drugog (II) ciklusa studija, broj index-a 179-61328-MFM/08 na programu Ekonomija, smjer Makrofinansijski menadžment, izjavljujem da sam završni rad na temu:

Instrumenti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma u malim i otvorenim ekonomijama na primjeru Bosne i Hercegovine

pod mentorstvom Kozarić dr Kemala izradila samostalno i da se zasniva na rezultatima mog vlastitog istraživanja. Rad ne sadrži prethodno objavljene ili neobjavljene materijale drugih autora, osim onih koji su priznati navođenjem literature i drugih izvora informacija uključujući i alate umjetne inteligencije.

Ovom izjavom potvrđujem da sam za potrebe arhiviranja predala elektronsku verziju rada koja je istovjetna štampanoj verziji završnog rada.

Dozvoljavam objavu ličnih podataka vezanih za završetak studija (ime, prezime, datum i mjesto rođenja, datum odbrane rada, naslov rada) na web stranici i u publikacijama Univerziteta u Sarajevu i Ekonomskog fakulteta.

U skladu sa članom 34. 45. i 46. Zakona o autorskom i srodnim pravima (Službeni glasnik BiH, 63/10) dozvoljavam da gore navedeni završni rad bude trajno pohranjen u Institucionalnom repozitoriju Univerziteta u Sarajevu i Ekonomskog fakulteta i da javno bude dostupan svima.

Sarajevo, 16.04.2024.

Potpis studentice:

SAŽETAK

Rad se bavi definisanjem i analizom instrumenata sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma u malim i otvorenim ekonomijama sa posebnim fokusom na Bosnu i Hercegovinu. Pranje novca i finansiranja terorizma predstavljaju prijetnju državnoj suverenosti i političkoj stabilnosti, narušavaju demokratske vrijednosti i nanose ozbiljne štete ekonomskoj vrijednosti zemlje. Finansijske institucije uslijed svog jedinstvenog zadatka u platnom sistemu u dijelu prikupljanja i transfera finansijskih sredstava predstavljaju važan činilac u utvrđivanju ovih nezakonitih radnji. Rad sadrži analize finansijskog sistema sa posebnim fokusom na bankarski sistem kako bi se preispitalo i dokazalo da je bankarski sektor najvažniji ali ne i jedini segment u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma, kao i analize važnosti koordinirane uloge svih ostalih institucija u finansijskom sektoru u otklanjanju slabosti i stvaranju uslova za uspješno suprostavljanje kriminalnim radnjama.

ABSTRACT

The work focuses on defining and analyzing instruments for preventing money laundering and the financing of terrorism in small and open economies, with a special emphasis on Bosnia and Herzegovina. Money laundering and terrorism financing pose a threat to state sovereignty and political stability, undermine democratic values, and inflict serious damage to the country's economic value. Financial institutions are a crucial factor in identifying these unlawful activities, due to their unique role in the payment system. The work includes analyses of the financial system, with a specific focus on the banking sector, in order to reassess and demonstrate that the banking sector is the most important, though not the only one component in the fight against money laundering and terrorism financing. It also examines the importance of the coordinated role of all other institutions in the financial sector in addressing weaknesses and creating conditions for successfully combating criminal activities.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
1.1. Predmet i problem završnog rada.....	1
1.2. Ciljevi završnog rada.....	2
1.3. Hipoteze završnog rada.....	2
1.4. Metodološki okvir završnog rada.....	2
1.5. Struktura rada.....	2
2. PRANJE NOVCA I FINANSIRANJE TERORIZMA.....	3
2.1. Pojam pranja novca i finansiranja terorizma.....	3
2.1.1. Sličnosti i razlike pranja novca i finansiranja terorizma.....	7
2.1.2. Veza između pranja novca i finansiranja terorizma.....	8
2.2. Istorijski pogled na procese pranja novca i finansiranja terorizma.....	9
2.3. Faze pranja novca i finansiranja terorizma.....	10
2.4. Učesnici i metode pranja novca i finansiranja terorizma.....	13
2.5. Uloga bankarskog sektora u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma.....	16
3. MEĐUNANRODNA REGULATIVA I INSTRUMENTI SPREČAVANJA PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA.....	19
3.1. Međunarodne organizacije i institucije i primjena regulatornih okvira.....	20
3.1.1. Organizacija Ujedinjenih nacija.....	21
3.1.1.1. <i>Konvencija Ujedinjenih nacija protiv nezakonite trgovine opojnim drogama i psihotropnim supstancama.....</i>	<i>22</i>
3.1.1.2. <i>Zakon o pranju novca, konfiskaciji i međunarodnoj saradnji u sprečavanju droge.....</i>	<i>23</i>
3.1.1.3. <i>Globalni program Ujedinjenih nacija za borbu protiv pranja novca.....</i>	<i>24</i>
3.1.1.4. <i>Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala.....</i>	<i>24</i>
3.1.2. Vijeće Evrope.....	25
3.1.2.1. <i>Konvencija o pranju, praćenju, privremenom oduzimanju i oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnim aktivnostima.....</i>	<i>25</i>
3.1.2.2. <i>MONEYVAL.....</i>	<i>26</i>
3.1.3. Evropska unija.....	28
3.1.3.1. <i>Direktiva Evropske unije o sprečavanju upotrebe finansijskih sistema u svrhu pranja novca.....</i>	<i>28</i>
3.1.3.2. <i>Direktiva o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma.....</i>	<i>29</i>
3.1.4. Financial Action Task Force – FATF.....	29

3.1.5. Grupa Egmont.....	31
3.1.6. Bazelski komitet za bankarske propise i kontrolu.....	32
3.1.7. Međunarodni monetarni fond i Svjetska banka.....	32
3.2. Instrumenti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma.....	34
4. SPREČAVANJE PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA U MALIM I OTVORENIM EKONOMIJAMA NA PRIMJERU BOSNE I HERCEGOVINE.....	35
4.1. Pranje novca i finansiranje terorizma problem malih i otvorenih ekonomija.....	36
4.2. Pravna regulativa u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma u Bosni i Hercegovini	39
4.3. Uloga finansijskih institucija i organizacija u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma.....	49
4.3.1. Finansijsko obavještajna organizacija – SIPA.....	43
4.3.2. Bankarski sektor.....	44
4.3.3. Ostale regulatorne i finansijske institucije.....	45
4.4. Uloga međunarodnih institucija i organizacija u borbi protiv sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma u BiH.....	48
4.5. Instrumenti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma u BiH.....	48
4.5.1. Uticaj instrumenata u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma u BiH.....	51
5. ANALIZA I REZULTATI ANALIZE INSTRUMENATA SPREČAVANJA PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA U BOSNI I HERCEGOVINI.....	53
5.1. Uvod i metodologija.....	53
5.2. Analiza podataka.....	53
5.3. Rezultati istraživanja.....	58
6. ZAKLJUČAK.....	61
REFERENCE.....	62
POPIS TABELA	
Tabela 1. Strateški projekat: Implementacija akcionog plana za provedbu Strategije za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti.....	46
Tabela 2. Statistički podaci obveznika o dostavljenim izvještajima o sumnjivim transakcijama za period 2017-2020. godine.....	54
Tabela 3. Statistički podaci obveznika o dostavljenim izvještajima o gotovinskim i povezanim gotovinskim transakcijama za period 2017-2020. godine.....	56

Tabela 4. Tokom posmatranog perioda FOO je primjenjivalo i druge mjere i aktivnosti iz domena svoje nadležnosti i rezultati toga su prikazani u tabeli ispod.....57

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Proces pranja novca i uključivanje bankovnog sistema u procesu pranja....18

POPIS SLIKA

Slika 1. Plenarna skupština FATF-a.....30

Slika 2. Struktura i organizacija Egmont grupe.....32

POPIS SKRAĆENICA

APIK - Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije

BIH - Bosna i Hercegovina

ECOFEL - Egmont Centre Of FIU Excellence and Leadership

EU - European Union; Evropska unija

EU - European Union; Evropska unija

FATF - Financial Action Task Force

FBiH - Federacija Bosne i Hercegovine

FIU - Financial Intelligence Unit; Finansijska istraživačka jedinica

FOO - Finansijsko obavještajno odjeljenje

FSAP - Financial Sector Assessment Program

GDP - Gross domestic product; Bruto domaći proizvod

GOPAC - Global Organization of Parliamentarians Against Corruption; Globalna organizacija parlamentaraca za borbu protiv korupcije

IMoLIN - International Money Laundering Information Network

KM - Konvertibilna mark

MMF - Međunarodni Monetarni Fond

OCTA – Procjena prijetnje od organizovanog kriminala

OUN - Organisation Unation Nations; Organizacija ujedinjenih nacija

RMA - Relationship Management Application; Procjena materijalnosti rizika

RS - Republika Srpska

SAD - Sjedinjene Američke Države

UNODCCP - United Nations Office on Drugs and Crime; Ured Ujedinjenih nacija za kontrolu droga i prevenciju kriminala

WB - World bank; Svjetska banka

1. UVOD

Svjedoci smo da procesi pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti predstavljaju problem sa kojima se suočava cijeli svijet, a pogotovo male i otvorene ekonomije.

Pranje novca predstavlja proces pretvaranja ili prenosa novca stečenog kriminalnim radnjama, a u cilju prikrivanja tako stečene imovine protiv zakonitim radnjama na način da na kraju cijelog procesa ispada da takav prljav novac potiče iz potpuno legalnih izvora. Pranje novca i finansiranje terorizma kao ozbiljan problem po ekonomiju jedne zemlje, uglavnom se javlja u zemljama kao što je Bosna i Hercegovina, a ogleda u prisvajanju javnih sredstava od strane korumpiranih skupina kroz različite oblike ulaganja i investiranja u infrastrukturu i unapređenje životnog standarda.

Načini na koje novac može biti opran su različiti, kao što su na primjer: zamjena ukradene imovine za novac, unutar ili van granica jedne zemlje (npr. antikviteti ili automobili), falsifikovanje faktura uvoza i izvoza (npr. krivotvorenje akreditiva i carinskih deklaracija), paralelne kreditne transakcije, razmjena novca između računa unutar banaka uz redovno podmićivanje bankarskih službenika radi prikrivanja velikih ilegalnih transfera i slično.

Iako je veoma teško utvrditi tačnu količinu opranog novca, mnoga regulatorna tijela i institucije vrše procjene kako sa stanovišta nacionalne tako i na nivou globalne ekonomije i ulažu velike napore i sredstva da spriječe takve radnje i svedu ih na što niži nivo.

Kroz master rad pokušat ćemo dokazati da pranje novca i finansiranje terorizma kao svjetski problem u velikoj mjeri pogađa male i otvorene ekonomije kao što je Bosna i Hercegovina. Također, kroz master rad ćemo predstaviti procese pranja novca i finansiranja terorizma kao prijetnju za ekonomsku i političku stabilnost malih i otvorenih ekonomija te problem sa kojima je suočena Bosna i Hercegovina u pogledu stranih ulaganja neophodnih za ekonomski razvoj zemlje. Master rad će obuhvatiti i zakonsku regulativu u vezi pranja novca i finansiranja terorizma te istražiti mjere i načine na koji se jedna mala i otvorena ekonomija kao što je Bosna i Hercegovina može oduprijeti i nositi sa problemima pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti.

1.1. Predmet i problem završnog rada

Predmet rada odnosi se na definisanje samog problema pranja novca i finansiranja terorizma u malim i otvorenim ekonomijama.

Problem istraživanja možemo formulisati na sljedeći način:

„Koji su osnovni problemi sa kojima se suočavaju male i otvorene ekonomije u pogledu pranja novca i finansiranja terorizma?“

1.2. Ciljevi završnog rada

U skladu sa definisanim problemom i predmetom istraživanja, navode se i ciljevi istraživanja:

- Definirati pojmove pranja novca i finansiranja terorizma
- Objasniti važnost uloge države i regulatornih tijela u sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma
- Dokazati važnost primjene zakonskih okvira
- Analiza instrumenata sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma
- Prezentacija rezultata analize sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma u malim i otvorenim ekonomijama
- Osvrt na trenutne reforme u Bosni i Hercegovini

1.3. Hipoteze završnog rada

Glavna hipoteza je definisana na sljedeći način:

Bankarski sektor kao prva linija odbrane predstavlja najvažniji ali ne i jedini segment u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma te je potrebna koordinirana uloga svih ostalih institucija u finansijskom sektoru kako bi se otklonile slabosti i svorio preduslov za uspješno suprostavljanje i sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma.

Pored glavne hipoteze određena je i pomoćna:

Procesi pranja novca i finansiranja terorizma predstavljaju ozbiljnu prijetnju za ekonomsku i političku stabilnost zemlje te problem u pogledu stranih ulaganja neophodnih za ekonomski razvoj zemlje.

1.4. Metodološki okvir završnog rada

U završnom radu, kroz istraživanje, definisanje i prezentovanje dobijenih rezultata istraživanja koristit ćemo metode istraživanja koje se najčešće primjenjuju: induktivna i deduktivna metoda, metoda analize i sinteze, metoda generalizacije, komparativna metoda, metoda dokazivanja, metoda opovrgavanja, metoda klasifikacije, statistička metoda i metoda mjerenja.

1.5. Struktura rada

Uvod će ponuditi obrazloženje teme završnog rada, predmet i problem istraživanja, hipoteze te svrhu i ciljeve istraživanja, kao i metodološki okvir rada.

Pranje novca i finansiranje terorizma kao prvo poglavlje rada daje teorijski osvrt na važnost ove teme. U ovom poglavlju objasniti ćemo samo značenje pojmova pranja novca i

finansiranja terorizma, napraviti ćemo i kratak historijski pregled u cilju sticanja uvida kako se ti procesi odvijaju i razvijaju kroz vrijeme, istaći ćemo i faze, učesnike i metode u procesima pranja novca i finansiranja terorizma.

Treće poglavlje obuhvatit će temu međunarodne regulative i instrumenata za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma koji se primjenjuju širom svijeta te ćemo istaći važnost postojanja regulatornih tijela i primjene instrumenata za sprečavanje ovih kriminalnih procesa.

Sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma na primjeru Bosne i Hercegovine predstavlja četvrto poglavlje i jedno od ključnih poglavlja rada. U navedenom poglavlju dat ćemo osvrt na trenutnu situaciju u Bosni i Hercegovini u pogledu pranja novca i finansiranja terorizma, zakonski okvir te kako se konkretno Bosna i Hercegovina bori protiv ovih kriminalnih radnji.

Peto poglavlje, također predstavlja važno poglavlje rada s obzirom da ćemo u njemu prezentirati istraživački dio rada. U ovom poglavlju prokázat ćemo analizu i rezultate istraživanja pranja novca i finansiranja terorizma i instrumente sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma u Bosni i Hercegovini.

U Zaključku će se predstaviti rezultati istraživanja do kojih se došlo u postupku provjeravanja postavljenih hipoteza.

2. PRANJE NOVCA I FINANSIRANJE TERORIZMA

2.1. Pojam pranja novca i finansiranja terorizma

Pranje novca (*engl. money laundering*) kao protivzakonita radnja se može definisati na više različitih načina. Veliki broj zemalja je u svojim zakonodavnim sistemima usvojilo definicije preuzete iz Konvencije Ujedinjenih nacija protiv nedozvoljene trgovine opojnim drogama i psihotropnim supstancama, (Konvencija usvojena u Beču 1988. godine) i Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (Konvencija usvojena u Palermu 2000. godine).

Pranje novca predstavlja proces pretvaranja ili prenos novca stečenog kriminalnim radnjama, a u cilju prikrivanja takvih ilegalnih izvora novca tako da izgleda kao da dolazi iz legalnih izvora (United Nations Convention against Transnational Organized Crime, član 6, 2004).

Postupak pranja novca je postupak transformisanja novca stečenog nezakonitim aktivnostima, u imovinu ili novac. To je dakle transformacija takvog novca u legalan novac, a čiji se izvor uspješno skriva od državnih i međunarodnih regulatornih sistema. Otkrivanje izvora prljavog novca tj. prihoda stečenih nezakonitim radnjama dovodi do velikih finansijskih gubitaka i krivičnog gonjenja.

Cilj pranja novca je izbjegavanje ogromnih šteta koje bi nastale otkrićem pravog izvora prihoda koji je uvijek nastao kao rezultat nezakonitih radnji. U širem smislu, postupak pranja novca je izbjegavanje plaćanja poreza, devizne i carinske kontrole i drugih državnih kontrola. U užem smislu, ova nezakonita aktivnost se povezuju s organizovanim kriminalom. U većini slučajeva kada govorimo o pranju novca i radnjama vezanih uz ove aktivnosti radi se o kriminalnog grupi koja se bavi preprodajom droge, trgovinom ljudima i djece, prostitucijom, ucjenjivanjem i drugim nezakonitim djelatnostima, a najčešće u zemljama sa crnim tržištem devizama. Najšire gledano, to su sve aktivnosti koje su povezane sa utajom nezakonitog stečenog novca iz različitih kriminalnih izvora te ponovo ubacivanje tako stečenog novca u legalne novčane tokove, a u cilju prisvajanja imovinske koristi. Pranje novca omogućuje konačnim vlasnicima da taj novac legalno koriste i uživaju u njemu.

Pranje novca je direktno povezano sa bjekstvom kapitala. Obično se smatra da trgovina drogom može generisati veliki profit za kratko vrijeme, ali ovo zasigurno nije jedina nezakonita aktivnost koja je obuhvaćena postupkom pranja novca. Pored trgovine drogom, velike sume novca u okviru ove kategorije mogu poticati od blisko povezanih i srodnih djelatnosti, kao što su: šverc cigaretama, trgovina i krijumčarenje ukradenog zlata, trgovina ljudima, novac stečen od različitih ucjena i otmica ljudi i djece, nelegalna trgovina umjetničkim djelima, trgovina ljudskih organa, trgovina oružjem i drugo.

U okviru Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti pojam pranja novca podrazumijeva (Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti (Službeni glasnik BiH“ broj 47/14) i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sprečavanju pranja nova i finansiranja terorističkih aktivnosti (Službeni glasnik BiH“ broj 67/16), Član 2)):

- zamjenu ili prijenos imovine ako je ta imovina stečena kriminalnim radnjama, a s ciljem prikrivanja ili zataškavanja nezakonitog porijekla imovine ili pružanja pomoći nekoj osobi koja je umiješana u takve aktivnosti radi izbjegavanja zakonskih posljedica počinjenih radnji,
- prikrivanje ili zataškavanje prave prirode, mjesta porijekla, raspolaganja, kretanja, prava na ili vlasništva nad imovinom ako je ta imovina stečena kriminalnim radnjama ili činom učešća u takvim radnjama,
- sticanje, posjedovanje ili korištenje imovine stečene kriminalnim radnjama ili činom učešća u takvim radnjama,
- učestvovanje ili udruživanje radi činjenja, pokušaja činjenja odnosno pomaganja, podsticanja, olakšavanja ili davanja savjeta pri činjenju bilo koje od navedenih radnji,
- svrha, znanje, namjera potrebni kao elementi radnje pranja novca mogu se zaključiti na osnovi objektivnih i činjeničnih okolnosti,

- pranjem novca smatra će se i to kada su radnje kojima je stečena imovina, koja se pere, počinjena na teritoriju druge zemlje.

Kada govorimo o pranju novca i aktivnostima vezanim za ovu protuzakonitu radnju vrlo često sam postupak vežemo i za aktivnosti koje provode različite terorističke grupe i organizacije u svijetu s obzirom da se u okviru procesa pranja novca vrlo često uključe i transakcije koje upravo realizuju različite terorističke organizacije u provođenju svojih krajnjih namjera i širenja straha među stanovništvom. Danas postoji veliki broj načina na koji se terorizam manifestuje i još uvijek ne postoji opšteprihvaćena definicija terorizma.

Terorizam možemo definisati kao jedan od metoda borbe za realizaciju političkih ciljeva putem zastrašivanja, nasilja i ucjena (Wikipedia: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Terrorizam>)

Terorizam je postao ozbiljan problem današnjeg vremena koji dobija sve veće razmjere i u sve većoj mjeri zabrinjava države i savremeni svijet. Kroz istoriju su nam poznate različite vrste i pojave terorističkih aktivnosti kako pojedinaca tako i grupa koje su kao motiv njihovog provođenja nalazili u različitim ljudima, namjerama, ciljevima, vjerovanjima i odlukama. Unazad gledajući možemo naići na veliki broj primjera terorističkih aktivnosti koje su se provodile protiv fizičkog integriteta pojedinih ličnosti ili protiv imovine privatnih i državnih kompanija i institucija kao i protiv vojnih objekata. Posljednjih decenija, terorizam je u pojedinim državama počeo da se koristi kao sredstvo borbe između rivalskih političkih grupa koje nažalost ne biraju sredstva da se domognu vlasti.

Da bi se terorističke aktivnosti uopšte provodile neophodno je njihovo finansiranje.

Finansiranje terorizma se može definisati kao pružanje različitih načina finansijske podrške teroristima i svim onim učesnicima koji su direktno ili indirektno uključeni u sam proces ovih kriminalnih radnji. (An Advisory Guideline on Preventing the Misuse of Charities for Terrorist Financing, Narcotics Division, Security Bureau, 2007).

Finansiranje terorizma možemo i predstaviti kroz definiciju koju navodi i EU direktiva, a to je da je to proces osiguravanja ili prikupljanja novčanih sredstava, direktno ili indirektno, na različite načine, s krajnjim ciljem da se takva sredstva upotrijebe ili će se takva sredstva ukoristiti, u potpunosti ili dijelom, u svrhu činjenja protivzakonite radnje tj. terorizma (Direktiva 2005/60/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća o sprečavanju korištenja finansijskog sistema u svrhu pranja novca i finansiranja terorizma, 2005).

Finansiranje terorizma u okviru Zakona o sprečavanju pranje novca i finansiranja terorističkih aktivnosti podrazumijeva (Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti (Službeni glasnik BiH broj 47/14) i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti (Službeni glasnik BiH broj 67/16)):

- osiguravanje ili prikupljanje sredstava na bilo koji način, izravno ili neizravno, s namjerom da budu upotrijebljena ili sa znanjem da će ih upotrijebiti, u cijelosti ili

djelomično, terorist pojedinac i/ili teroristička organizacija za izvođenje terorističkih radnji,

- pod finansiranjem terorističkih aktivnosti smatra se i podstrekivanje i pomaganje u osiguravanju i prikupljanju imovine, bez obzira na to je li je teroristička radnja izvedena i je li imovina korištena za izvođenje terorističke radnje.

Terorističke aktivnosti mogu prouzrokovati nesagledive štete državi i svijetu. Ove aktivnosti uvijek dovode do zastrašivanja stanovništva jedne države i šire, destabilizuju ili potpuno urušavaju osnovne političke, ustavne i društvene strukture jedne zemlje. Teroristička aktivnost predstavlja neku od radnji učinjenu sa jasnom namjerom (Zakon o sprečavanju pranja nova i finansiranja terorističkih aktivnosti (Službeni glasnik BiH broj 47/14) i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sprečavanju pranja nova i finansiranja terorističkih aktivnosti (Službeni glasnik BiH broj 67/16)):

- napad na život osobe koji može uzrokovati njenu smrt,
- napad na fizički integritet osoba,
- protivzakonito zatvaranje, držanje zatvorenom ili na drugi način oduzimanje ili ograničavanje slobode kretanja druge osobe, kako bi nju ili nekoga drugoga prisilili da nešto učini, ne učini ili trpi (otmica) ili uzimanje talaca,
- nanošenje velike štete objektima u BiH, vladi druge zemlje ili javnim objektima, transportnom sistemu, infrastrukturnim objektima, uključujući informacijski sistem, fiksnoj platformi koja se nalazi u kontinentalnom pojasu, javnom mjestu ili privatnoj imovini, za koju je vjerojatno da će ugroziti ljudski život ili dovesti do znatne privredne štete,
- otmica aviona, broda ili drugog sredstva javnog prometa ili prometa roba,
- proizvodnja, posjedovanje, sticanje, prevoz, snadbijevanje, korištenje ili osposobljavanje za korištenje oružja, eksploziva, nuklearnog, biološkog ili hemijskog oružja ili radioaktivnog materijala, kao i istraživanje i razvoj biološkog i hemijskog oružja ili radioaktivnog materijala,
- ispuštanje opasnih supstanci ili izazivanje požara, eksplozija ili poplava s posljedicom ugrožavanja ljudskih života,
- ometanje ili zaustavljanje snadbijevanja vodom, električnom energijom ili drugim osnovnim prirodnim resursima s posljedicom ugrožavanja ljudskih života,

Terorizam napada vrijednosti koje su u srcu Povelje Ujedinjenih nacija: poštovanje ljudskih prava, vladavina prava, pravila rata koja štite civile, tolerancija među narodima i mirno rješavanje sukoba. Terorizam cvjeta u okruženju očaja, poniženja, siromaštva, političkog

ugnjjetavanja, ekstremizma i zloupotrebe ljudskih prava (Unation Nations, <https://www.un.org/counterterrorism/>).

2.1.1. Sličnosti i razlike pranja novca i finansiranja terorizma

Veoma često možemo primjetiti da se pranje novca i finansiranje terorizma kao termini izjednačavaju tj. posmatraju na isti način tako da se predstavljaju kao povezane pa i iste nezakonite aktivnosti, protiv kojih se cijeli svijet mora boriti. I gotovo uvijek, tj. u većini slučajeva kada se pominje termin pranja novca pominje se i finansiranje terorističkih aktivnosti i obratno. Učesnici koji podržavaju terorističke grupe i organizacije i sami pored svoje podrške direktno ili indirektno učestvuju u ovim kriminalnim radnjama istovremeno vrše i procese pranja novca u cilju plasiranja opranog novca u finansiranje terorističkih grupa i organizacija. Al Kaida je jedna od najpoznatijih organizacija u svijetu koja djeluje kao teroristička grupa. Ova organizacija je preuzela odgovornost za jedan od najpoznatijih svjetskih napada, napad na Svjetski trgovinski centar u SAD-u koji se desio prije više od deset godina tačnije 11. septembra 2001. godine. Cilj regulatornih institucija i organizacija čiji je zadatak otkrivanje i spečavanje takvih kriminalnih radnji je ući u trag takvim procesima, prekinuti njihovo širenje i onemogućiti realizaciju terorističkih aktivnosti. Sprečavanje realizacije terorističkih aktivnosti je samo jedna u nizu radnji, s obzirom da sa pojavom novih tehnologija i inovacija, terorističke organizacije konstantno razmatraju nove i drugačije načine pranja novca neophodno je konstantno prilagođavanje mjera i instrumenata za njihovo sprečavanje. Ovo je neophodno jer sa razvojem novih tehnika i tehnologija te za razvojem interneta mijenjaju se i nastaju nove tehnike provođenja kriminalnih aktivnosti među kojima je i pranje novca i finansiranje terorističkih aktivnosti.

Terorizam zasigurno predstavlja jedan od najopasnijih fenomena današnjice. Nažalost, veoma često je teško ući u trag terorističkim aktivnostima s obzirom da njihov motiv nije uvijek u potpunosti jasan. Pogotovo ukoliko niko nije preuzeo odgovornost za određenu terorističku aktivnost čega smo vrlo često svjedoci. Rizik finansiranja terorizma je opasnost da će finansijski sistem u jednom momentu biti zloupotrebljen za finansiranje terorističkih aktivnosti, odnosno da će u svojim fazama u nekom momentu određena osoba, poslovni i pravni proces, transakcija ili neka roba i usluga biti direktno ili indirektno iskorišteni za finansiranje terorističkih aktivnosti.

Za razliku od procesa pranja novca, kojem uvijek prethodi neka kriminalna radnja zbog procesa pretvanja prljavog u čist novac, terorizam može biti finansiran i iz legalnih sredstava tj. prihoda stvorenih iz potpuno legalnih aktivnosti (donacije, humanitarne organizacije, sredstva iz neprofitnog sektora i sl.). Ove je ujedno i glavni razlog zbog kojeg je uveliko otežano otkrivanje izvora finansiranja krivičnih djela terorizma, pogotovo što veoma često iznosi putem kojih se finansiraju terorističke aktivnosti manji od iznosa koji je propisan zakonom za prijavu instituciji ili organu nadležnom za provođenje radnji na sprečavanju pranja novca. Vrlo često propisi i donesene mjere koje se provode u svrhu sprečavanja pranja novca nisu najbolje rješenje ili nisu dovoljne i za procese sprečavanja finansiranja

terorističkih aktivnosti te se one moraju stalno prilagođavati i dopunjavati i biti u potpunosti u skladu sa posebnim mjerama koje propisuju nadležni državne i međunarodne institucije.

Baš kao i pranje novca tako i finansiranje terorizma se provodi u tri faze:

- polaganje,
- transformacija i
- integracija.

Pored prve i osnovne razlike da novac za finansiranje terorizma može imati legalno i nelegalno porijeklo, tj. da se radi o prljavom novcu ili novcu stečenom legalnim radnjama, a kod pranja novca imamo novac ili imovinsku korist nastalu isključivo iz kriminalnih radnji postoji još jedna važna razlika koja se dešava u posljednjoj fazi tj. fazi integracije. U ovoj fazi pranja novca, prljav novac se koristi za sticanje legitimno stečenih sredstava i imovine, dok finansiranje terorističkih aktivnosti završava upotrebom novca za finansiranje terorističkih aktivnosti tj. zakonom zabranjenih aktivnosti.

2.1.2. Veza između pranja novca i finansiranja terorizma

Kada govorimo o vezama između kriminalnih radnji pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, možemo se najprije osvrnuti na metode kojima se učesnici u provođenju pranja novca koriste, a koji su u principu jednake onim kojima se koriste učesnici za prikrivanje izvora i namjene kod finansiranja terorističkih aktivnosti. U prethodnom poglavlju smo objasnili da novac koji se koristi za finansiranje terorističkih aktivnosti može imati porijeklo iz legalnih izvora, kriminalnih djela ili kombinacije zakonitih i nezakonitih aktivnosti. Veoma važno za učesnike u finansiranju terorističkih aktivnosti veoma je važno da se ti izvori finansiranja jako dobro prikriju, nevezano od toga da li je izvor finansiranja zakonit ili ne. Ovo je važno iz prostog razloga što ukoliko izvor finansiranja ostane neotkriven sve buduće terorističke aktivnosti ga mogu koristiti s obzirom da je ostao upotrebljiv i dostupan za dalje korištenje. Dakle i kod pranja novca i kod finansiranja terorizma, prikrivanje ovih kriminalnih radnji je ključno.

Najznačajnija razlika između ovih kriminalnih djela je ta da izvor novca čija je namjena finansiranje terorističkih aktivnosti može poticati i iz legalnih i nelegalnih izvora, za razliku od procesa pranja novca kod koga je izvor tog novca uvijek nelegalan tj. rezultat je kriminalnih radnji. Opran novac je novac nastao kao rezultat provođenja nezakonitih aktivnosti, te i sama imovinska korist nastala kao produkt provođenja ovih aktivnosti. Na osnovu navedenog jasno je da prljav novac ne može postojati bez kriminalnih djela koja prethode za njegov nastanak. Dakle izvor prihoda opranog novca je uvijek nelegalan tj. protivzakonit.

Kada govorimo o legalnim izvorima oni mogu biti različiti pokloni u novcu ili imovini različitih organizacija, donacije kompanija, humanitarnih organizacija ili lica, zatim pomoć

u gotovom novcu kao što su različite humanitarne udruge i fondacije koje posrednici i učesnici u procesu terorizma uslovljavaju za njihovo finansiranje.

Navedene razlike između pranja novca i finansiranja terorizma uslovljavaju potrebu donošenja različitih dodatnih propisa za sprečavanje finansiranja terorističkih aktivnosti.

Po svojoj prirodi aktivnosti pranja novca i finansiranja terorizma je teško otkriti i procijeniti te tačno odrediti u koj mjeri su zastupljeni u nekoj zemlji, regionu i svijetu te je zbog svega ovoga teško je utvrditi stvarnu rasprostranjenost ovih kriminalnih radnji i zbog toga nema nikakvih egzaktnih statističkih podataka. Jedan od razloga nepostojanja egzaktnih statističkih podataka leži u činjenici da učesnici koji se bave ovim kriminalnim djelima ne ostavljaju dokumentaciju koja prikazuje tačnu opsežnost procesa niti se mogu pronaći tačne informacije o iznosima profita, kao ni podaci o osobama i organizacijama koje finansiraju terorizam (Lukić, 2009, str. 14).

2.2. Istorijski pogled na procese pranja novca i finansiranja terorizma

Niko sa sigurnošću ne može tvrditi gdje se u svijetu prvi put pojavio proces pranja novca te ono što možemo pronaći su različita mišljenja i stavovi o tome gdje su se ovi procesi prvi put pojavili odnosno gdje su prvi put zabilježeni.

Pojedina istraživanja govore da su trgovci u Kini u periodu od dvijehiljaditih godina p.n.e prikrivali svoje bogadstvo od gospodara jer bi im u suprotnom ta imovina bila oduzeta, a oni bi bili protjerani uz zemlje. Trgovci bi zbog straha da će im imovina biti oduzeta radili na njenom premještanju na udaljenijim lokacijama pa i izvan Kine. Upravo na ovaj način nastala i offshore industrija, koja se može definisati kao postupak izjegavanja poreza i drugih dažbina prema državi kao i sami procesi pranja novca (Mujanović, 2007, str. 119).

Termin pranja novca, prema mnogim autorima prvi put se pojavljuje 20. godina prošlog vijeka u Americi, u periodu ekonomske depresije (period 1920 – 1933. godine). U navedenom periodu došlo je do naglog porasta stope kriminalnih radnji i pojave kriminalnih organizacija, koje su novac stečen kroz proizvodnju i krijumčarenje alkoholnih pića prezentovali kao zaradu koja je ostvarena kroz lance perionica automobila i odjeće.

Pojedini izvori navode da je tridesetih godina prošlog vijeka na procese širenja pranja novca uticaja imala i osuda Al Capone-a za utaju poreza (Bjelajac, Jovanović, 2012).

Najprije su se kriminalne radnje pranja novca organizovale unutar teritorija samih država s obzirom na činjenicu da je procese pranja novca bilo mnogo lakše i jednostavnije prikriti kao što je bilo lakše i jednostavnije prikriti njegovo porijeklo. Danas sa novim tehnologijama i tehnikama situacija je potpuno drugačija, aktivnosti pranja novca obuhvataju veliki broj transakcija koje se obavljaju na teritoriji minimalno dvije države, a sve sa namjerom prikrivanja porijekla opranog novca i njegovo uključivanje u legalne tokove.

Pored pranja novca aktuelan je i fenomen finansiranja terorističkih aktivnosti. Fenomeni terorizma i finansiranja terorizma najveću pažnju na svjetskom nivou privlače nakon terorističkog napada koji se desio u SAD-u, 11.09.2001. godine (napad na trgovinski centar u Njujorku okarakterisan kao teroristički napad). Možemo slobodno reći da su se nakon ovog terorističkog napada međunarodne organizacije i druge institucije koje se bave sprečavanjem pranja novca i finansiranja terorizma počele aktivnije baviti ovom važnom problematikom.

Krajem osamnaestog vijeka se prvi put navodi termin terorizma i to u doba francuske revolucije. Najčešće savremeni oblici terorizma su otmice aviona, uzimanje nedužnih talaca, podmetanje eksplozivnih naprava na javnim mjestima i skupovima i sl.

Samoubilački terorizam je oblik terorizam oji je načešće zastupljen u današnje vrijeme i možemo svakodnevno vidjeti putem različitih medija od novina, televizije, interneta i radija da se makar jedan samoubilački napad dogodi negdje u svijetu. Samoubilački terorizam nije novijega vremena ali jeste sve više korišteni oblik terorizma u današnjem svijetu.

Što se tiče finansiranja terorizma njegov raspon se kreće od državne podrške pa do vrlo sitnih kriminalni radnji u svrhu finansiranja terorističkih aktivnosti.

2.3. Faze pranja novca i finansiranja terorizma

Kriminalne radnje pranja novca su se prije organizovale unutar država s obzirom da je prije bilo mnogo lakse i jednostavnije prikriti porijeklo prljavog novca. Danas je situacija potpuno drugačija, procesi pranja novca obuhvataju veliki broj transakcija koje se obavljaju u okviru dvije ili više država, a sve u cilju prikrivanja porijekla opranog novca i njegovo uključivanje u legalne izvore.

Pranje novca kao oblik kriminalne radnje predstavlja proces koji se sastoji od tri faze (Mujanović, 2007, str. 116):

- Faza polaganja (deponovanja),
- Faza transformacije (raslojavanje) ili faza ležanja,
- Faza integracije.

Prva inicijalna faza predstavlja ujedno i najrizičniju fazu pranja novca i za učesnike koji provode ova kriminalna djela, ali i za regulatorna tijela, institucije i obveznike uključene u procese sprečavanja pranja novca. Ovo je najrizičnija faza za institucije uključene u sprečavanje provođenja kriminalnih radnji s obzirom da se veliki broj mjera i instrumenata kao prevencija u borbi protiv pranja novca upravo provodi u ovoj, prvoj fazi kada se novac stečen kriminalnim radnjama po prvi put ubacuje ili se po prvi put pokušava uključiti u legalne tokove. Upravo zbog toga je u ovoj fazi najveći rizik od otkrivanja aktivnosti pranja novca. Ukoliko novac i pored provedenih mjera bude ubačen u legalne finansijske tokove,

šansa za ulazak u trag i pronalazak ovakvog novca postaje veoma mala. Ilegalno stečeni novac se u ovoj fazi kroz različite načine ubacuje u legalne finansijske tokove (gotovina, razmjena valuta, zamjena u finansijske instrumente, i sl.). Najčešće se ilegalno stečeni novac u legalne finansijske tokove ubacuje u gotovini, kako bi se u najjednostavnijem obliku deponovao na račune u bankama. Vrlo često perači novca velike gotovinske iznose deponuju u bankama u nekoliko navrata i to u iznosima manjim od onih koji su predmet prijavljivanja regulatornim organima prema zakonodavstima zemalja ili u iznosima koji nisu sumnjivi. Također, kao jedna od mogućnosti je i osnivanje lažne firme kojoj svrha osnivanja nije poslovanje već isključivo se osniva i posluje za polaganje prljavog novca. Novac stečen kriminalnim radnjama se često prebacuje i u gotovom novcu i to u onim državama u kojima ne postoje dovoljno razvijene i snažne institucije i instrumenti za detektovanje i sprečavanje procesa pranja novca. Tako prebačen novac se dalje polaže na bankovne račune i račune drugih finansijskih institucija što je čest slučaj za male i otvorene ekonomije.

Nakon što je novac stečen kriminalnim radnjama na određeni način ušao u legalne finansijske tokove, u narednoj fazi pranja novca vrši se prikrivanje stvarnog izvora novca u cilju njegovog prikrivanja ilegalnog porijekla. U fazi transformacije ili raslojavanja, profodi se transfer novca kroz mnogobrojne transakcije. Dakle, vrši se izmjena lokacije gdje se prljav novac nalazi, a sve u cilju prikrivanja veze između kriminalnih radnji i novca koji je stečen tim radnjama. Putem brojnih transakcija, vrlo često se putem mnogobrojnih transfera novca provodi prividno plaćanje roba i usluga u drugim državama u cilju prikrivanja izvornog porijekla prljavog novca kako bi se ona odvojila od nezakonitog izvora. Dakle, vrši se kretanje i premještanje novca iz jedne finansijske institucije u drugu putem transakcija u manjim iznosima, a u cilju prikrivanja izvora i krajnjeg vlasnika novca stečenog kriminalnim djelima. Najčešće radnje koje se koriste u ovoj fazi su: kupovina luksuznih roba, valutna zamjena, korištenje izvozno – uvoznih firmi, poslovanje preko off shore kompanija, kupovina polisa osiguranja, manipulacija obveznicama, manipulacija garnacijama i vrijednosnim papirima, osnivanje firmi u nekoj drugoj zemlji a koje postaju dobavljači i drugi mnogobrojni načini.

U trećoj fazi, fazi integracije i koja predstavlja krajnju fazu procesa krivotvorenod djela pranja novca, izvori sredstava su već okarakterisani kao legalni i mogu se integrisati u legalne tokove. Dakle, nakon vremena koje je potrebno za provođenje niza transakcija u trećoj fazi procesa pranja novca realizuje se reinvestiranje sredstava i njihovo ubacivanje u legalne tokove, najčešće putem kupovine finansijski stabilnih firmi, nepokretne imovine, poslovnih skladišta i parking prostora, kupovinu finansijskih instrumenata, osiguranja i investiranje u ostale poslove koji donose profit, pri čemu stvarni vlasnik najčešće ostaje nepoznat. Na primjer, davanje stana, kuće ili skladišta u zakup je potpuno zakonito i legalno poslovanje, a prihodi koji se ostvaruje na ovakav način nemaju razloga biti sumnjivi i podložni posebnoj provjeri regulatornih organa. U ovoj fazi osobe koje provode proces pranja novca vrše integraciju vlastitog novca u finansijske tokove. Novac sa porijeklom kriminalnih djela se zatim miješa sa novcem čije je legalno porijeklo i upotrebljava se za legalno investiranje, privredne i društvene poslove ili za novu kriminalnu aktivnost. Kada

priljav novac u svom procesu transformacije dospije u posljednju fazu možemo slobodno reći da je veoma teško, pa gotovo i nemoguće otkriti njegovo ilegalno porijeklo.

Podjela procesa pranja novca na svoje tri faze u praksi nekada ne vrijedi jer se jer se nekada te faze ponavljaju ili preklapaju čak se zna desiti da neke faze budu izostavljene ili namjerno isključene.

Finansiranje terorističkih aktivnosti kao i pranje novca se obavlja kroz tri faze. Kod finansiranja terorizma možemo uočiti razliku u fazama u odnosu na faze pranja novca i to u fazi integracije. U fazi integracije kod pranja novca ona znači kupovinu nekretnina, finansijski stabilnih firmi, luksuznih roba ili investiranje novca u legalne poslove. Za razliku od pranja novca, u fazi integracije kod finansiranja terorističkih aktivnosti vrši se investiranje sredstava u kompanije i fondacije kojima se finansiraju teroristi radi provođenja svojih aktivnosti terorizma (Lukić, 2009, str. 209).

Početna faza finansiranja terorizma je faza akumuliranja ili prikupljanja sredstava koja se vrlo često sprovodi putem različitih metoda i iz više različitih izvora. Novac za finansiranje terorističkih aktivnosti može proizilaziti iz zakonitih izvora npr. iz poslovanja kompanija koje su povezane sa samim učesnicima, a u nekim slučajevima takve kompanije budu uslovljene i rade po uputama terorističkih organizacija i njihovih posrednika. S druge strane, kako novac za finansiranje terorističkih aktivnosti može imati i izvor iz protivzakonitih radnji kao što su npr. trgovina ljudima i drogom, otmice i slično. Izvori finansiranja isto tako mogu biti različite kompanije i pojedinci, humanitarne fondacije, koji sa direktnom namjerom sredstva koja prikupe dalje usmjeravaju za ostvarenje terorističkih ciljeva, teroristima. Jedan od oblika finansiranja terorističkih organizacija, a koji je ujedno i jedan od važnijih pojava oblika finansiranja terorizma u smislu kontrole institucija koje se bave sprečavanjem finansiranja terorističkih aktivnosti jeste podrška od strane država.

Kada se sredstva iz različitih izvora prikupe ona se skladište i čuvaju na različitim lokacijama, kao što je npr. polaganje sredstava na račune banaka, a koji su otvoreni uz podršku lica ili organizacija koji predstavljaju posrednike.

Slijedeća faza u procesu finansiranja terorističkih aktivnosti je prenos prikupljenih i skladištenih sredstava dalje terorističkim organizacijama ili pojedincima radi realizacije njihovih terorističkih aktivnosti. Jedan od najčešće korištenih načina transfera novca kojim se finansiraju terorističke organizacije jesu sistemi za međunarodni elektronski transfer novca između banaka kao što je Western Union. Takođe jedan od načina transfera novca pogotovo u područjima zahvaćenim ratnim zbivanjima je i posredstvom dobrotvornih organizacija i fondacija jer terorističke organizacije svoje aktivnosti veoma često sprovode na teritorijama ratom zahvaćenih zemalja te u zemljama u kojima su pobune česta pojava. Česta pojava transfera novca do krajnjih korisnika obavlja se putem njihovih kurira i putem krijumčarenja gotovine preko državnih granica.

Posljednja faza u procesu finansiranja terorističkih aktivnosti je upotreba prikupljenih sredstava. Upotreba ovih sredstava se razlikuje u zavisnosti od krajnjeg cilja terorističke aktivnosti pa tako to može biti kupovina eksplozivnih naprava za realizaciju planirane samoubilačke akcije, korištenje prikupljenog novca za realizaciju aktivnosti te podrška osobama uključenim u cijeli sistem aktivnosti (najam stanova i auta te kupovina hrane i ostale opere i potrepština), kupovina oružja i eksploziva, najam prostora za kampove za obuku učesnika, osiguranje i najam dodatnih skloništa kao i plaćanje političke podrške.

2.4. Učesnici i metode pranja novca i finansiranja terorizma

Najznačajniju ulogu u sprovođenju operacija pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti imaju kuriri koji predstavljaju pojedince koji putem više različitih finansijskih institucija vrše transfere novca na teritoriji jedne ili više zemalja. Pranje novca na teritoriji više zemalja se obavlja na način da se novac u formi gotovine iz zemlje porijekla prenosi preko granice. Često je ove operacije neophodno posredstvom kurira realizovati putem transakcija sa iznosima koji su manji od sumnjivih ili iznosa koji predstavljaju prag za provjeru od strane regulatornih organa. Kuriri ili takozvani izvršioc, tako polažu novac na više bankovnih računa izbjegavajući visinu transakcija koje su predmet prijavljivanja regulatornih organa. Pored posrednika i velikog broja transakcija koje se obavljaju putem većeg broja banaka, cijeli proces je kontrolisan putem glavnog kordinatora.

Banke imaju veoma važnu ulogu u procesima sprečavanja pranja novca. U mnogim zemljama od banaka se zahtjeva preduzimanje protivmjera procesima pranja novca korištenjem različitih instrumenata za sprečavanje provođenja ovih krivotvorenih radnji. Regulatorni organi, finansisjek institucije i ostali obveznici u procesu sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma su zakonski obavezni dati upozorenje ukoliko se pojavi transakcija koja se okarakterise kao sumnjiva. Nepostupanje u skladu sa ovim mjerama u mnogim zemljama za sobom vuče odgovarajuće akcije protiv institucija koje su involvirane u protivzakonite aktivnosti.

Kada govorimo o metodama pranja novca, možemo ih posmatrati kroz sljedeće metode pranja novca (IX Forum Sprečavanje pranja novca, finansiranje terorizma i borba protiv korupcije, 2017.):

- Devizni dileri (Devizni dileri nisu obavezni voditi detaljnu evidenciju gotovinskih transakcije. Izvršilac kupuje mjenice vučene na banku u stranoj valuti i deponuje ih kao da će je koristiti za plaćanje robe u stranoj zemlji. Dileri mogu izvršiti transfer sredstava u drugu zemlju),
- Kockarnice (Izvršilac može kupiti znatno veliki količine žetona za gotov novac ali se neće kockati. Nakon određenog perioda kupljene žetone će podići za novac prikazan kao dobitak ostvaren od kockanja),

- Paravan kompanije (Paravan kompanija sa jedne strane može biti stvarna kompanija koja pored svog redovnog obavljanja poslova obavlja i nelegalne poslove tj. poslove pranja novca i sa druge strane to može biti fiktivna (lažna) kompanija koja je osnovana isključivo radi obavljanja poslova pranja novca,
- Stukturiranje (Ovaj metod se koristi u zemljama u kojima postoji obaveza da finansijski sektor prijavi sve finansijske transakcije koje su iznad određenog iznosa. Izvršilac zbog ovakvih ograničenja obavlja niz transakcija kako bi iznos transakcija bio manji od propisanog ograničenja i time izbjegao prijetnju da bude predmetom provjere.),
- Finansijske institucije (Zaposleni u finansijskog instituciji može biti korumpirana osoba koja će prihvatiti velike gotovinske transakcije bez popunjavanja izvještaja.),
- Sredstva (Često se prljav novac pere na način da se kupuju nekretnine i druga luksuzna roba, što izvršiocu omogućava luksuzan život, stvara mogućnost kupovine drugog oblika imovine ili zlata koje će biti manje upadljivo ili način za pribavljanje novca prodajom te nekretnine, a u svrhu provođenja daljnjih kriminalnih radnji.),
- Pranje novca koje se zasniva na trgovini (Korištenje lažnih faktura u cilju prenosa sredstava u drugu zemlju.),
- Poslovanje koje se zasniva na trgovini (Novac stečen ilegalnim radnjama može se u gotovini koristiti za kupovinu roba i usluga u prodavnicama, kod uličnih prodavača i sl.),
- Industrija osiguranja (Prljav novac se može „oprati“ kroz isplatu polisa za razne vidove osiguranja od šteta koje se nisu dogodile.).

Metode pranja novca – prikrivanje:

- Elektronski transferi sredstava (ovaj metod pranja novca, danas, predstavlja jedan od najrasprostranjenijih i najčešće korištenih metoda za prikrivanje procesa pranja novca, s obzirom na mogućnost da se kretanje „prljavog“ novca sakrije među velike i legalne transakcije.),
- Pružanje brokerskih usluga (Kada se nezakonito stečena sredstva polože u finansijsku instituciju, novac se može pretvoriti u jprenosive hartije od vrijednosti.),
- „Paravan“ kompanije (Kada se novac prebaci u zemlje poreskog raja on se dalje deponuje na bankovni račun otvoren na ime „paravan“ kompanije,

Izvršioци obično imaju više od jedne kompanije i prebaciju sredstva između njih kako bi prikrili stvarni izvor novca.),

- Materijalna sredstva kupljena gotovinom (Kupovina automobila ili zlata sredstvima stečenim bavljenjem kriminalnih radnji se mogu prodati za negotovinska sredstva i time se prikriti trag nelegalnih sredstava.),
- Prodaja nekretnina (Nezakonito stečen novac se može koristiti za kupovinu nekretnina na ime „paravan“ kompanija. Nakon prodaje nekretnine javljaju se prihodi od prodaje koji potiču od dozvoljene aktivnosti.),
- Učešće strane banke (Bankarske evidencije u zemljama poreskog raja su zaštićene od nadzora organa za sprovođenje zakona.),
- Pranje novca koje se zasniva na trgovini (korištenje fiktivnih faktura za uvoz i izvoz na osnovu navođenja većih vrijednosti na samim fakturama - precjenjena vrijednost robe).

Velike količine prljavog novca se operu i većinom kroz OFC (Offshore financial centres). OFC vrše finansijske transakcije u ime klijenta koji se nalazi na nekoj drugoj lokaciji i zemlji za razliku od OFC. Njih karakteriše veliki stepen anonimnosti, bankovne povjerljivosti, dosta niske ili čak i nulte porezne stope, nedostatak transparentnosti poslovanja i vrlo liberalni propisi. U OFC-u omogućuju preduzetnicima izbjegavanje plaćanja poreza i zakonskih regulativa sa krajnjim ciljem finansiranja kriminalnih djela, trgovine drogom, prostitucije i slično (Sikka, 2003, str. 18).

Kada govorimo o metodama finansiranja terorističkih aktivnosti, možemo navesti tri osnovne metode transfera novca čija je namjena finansiranje terorističkih aktivnosti (Ministarstvo financija RS, Ured za sprječavanje pranja novca, Tipologije financiranja terorizma, 2012, str. 13):

- upotreba finansijskog sistema,
- upotreba međunarodnog trgovinskog sistema,
- korištenje prenosa novčanih sredstava.

Veoma često terorističke organizacije pa i sami teroristi zloupotrebljavaju različite sisteme poput humanitarnih organizacija, donatorske organizacije ili druge organizacija i kompanije kako bi kako se ne bi ušlo u trag poslovima prijenosa sredstava. Teroristi i terorističke organizacije koriste međunarodni finansijski sistem za realizaciju svojih aktivnosti tj. za pribalvjanje potrebnih sredstava zbog brzine transfera tih sredstava i dosta često ti transferi ne budu ni primećeni. Sa druge strane, korištenje fizičkog prijenosa novca je takođe pogodno za teroriste i terorističke organizacije jer su u ovom slučaju zaobišli probleme izlaganja instrumenata sprječavanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti koje podliježu

kontroli organa gonjenja. Fizički prenos novca je zastupljen u onim državama gdje elektronsko bankarstvo nije dovoljno razvijeno te je ovaj način prenosa sredstava i najčešći za finansiranje terorističkih aktivnosti. Zemlje u kojima teroristi i terorističke agencije najčešće koriste fizički prenos novca su Afrika i Srednji Istok. Mada ovu metodu finansiranja terorizma, tj. fizičkog prijenosa novca nalazimo i u Evropi gdje je sistem elektronskog bankarska razvijen iz razloga što dosta terorista i terorističkih organizacija želi da se drži podalje od finansijskog sistema u cilju što boljeg prikrivanja.

2.5. Uloga bankarskog sektora u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma

Srednji vijek se može okarakterisati kao ključan period početka postojanja današnjih multinacionalnih kompanija, a samim time i bankarskog sektora. Kako su se banke razvijale iz trgovine i tadašnji poslovi u najvećoj mjeri se svodili na mjenjačke poslove, primanje depozita, odobravanje kredita i platni promet (Lovrinović, 2015, str. 487). Uloga banaka u svakodnevnom poslovanju je danas veoma zastupljena te se ne može zamisliti određeni poslovni proces koji se u jednoj svojoj fazi ne realizuje putem bankarskog sistema. Spektar bankarskih usluga i proizvoda koje danas koristimo u svakodnevnom poslovanju je veoma širok od primanja novca, plaćanja, investiciranje, štednja, kupovina finansijske imovine, zaduživanje i tako dalje.

Banke predstavljaju ključnog finansijskog posrednika u razmjeni prava i restrukturiranja imovinsko-finansijske pozicije privrednih subjekata. Da bi prije svega banke, pa onda i druge finansijske institucije imale obavezu sprovesti jasnu i striktnu kontrolu pranja novca i finansiranja terorizma u bankarskom sistemu neophodno je da postoji uređeno i razvijeno zakonodavstvo na nivou države koje reguliše pitanje ovih kriminalnih radnji. Postojanje zakonske obaveze detektovanja, kontrole i sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma bankama daje obavezu donošenja, usvajanja i provođenja različitih instrumenata, mjera i aktivnosti u cilju sprečavanja ovih kriminalnih radnji. Osim zakonodavstva na nivou države, postoji i međunarodni regulatorni okvir koji uređuje sistem sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma i kojeg se ostale države trebaju pridržavati i međusobno saradivati i razmjenjivati iskustva i informacije.

Sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti obuhvata sve instrumente, mjere i radnje koje se mogu provoditi kako bi se na vrijeme uočile ove aktivnosti, spriječilo njihovo dalje postojanje te kako se nelegalno stečeni novac ne bi transformisao u legalne tokove ili da se nelegalno stečena sredstva ne bi upotrebljavala u cilju finansiranja terorizma. Pranje novca i finansiranje terorizma nanosi štetu po ekonomiju i državu u cjelini. S jedne strane sistem sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma u zakonodavstvu jedne zemlje trebao bi biti cjelovit, u potpunosti standardizovan i djelotvoran te usko povezan sa ostalim zakonodavnim ograničavanjima u drugim zemljama. U borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma bankarski sektor ima veoma važnu ulogu. Stalni razvoj banaka te širenje njihovog opsega poslovanja kao i broj i veličina sadržaja usluga koje banke pružaju, vodio je i vodi ka stalnom razvoju instrumenata sprečavanja pranja novca i finansiranja

terorizma. Iz samog velikog opsega kao i raznolikosti i kompleksnosti usluga i proizvoda koje banke pružaju, one su razvile i primjenjuju instrumente za detektovanje i nivoe kontrole kao i postavljanje pragova čime se transakcije definišu kao sumnjive i postaju predmet kontrole u poslovima sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma te procjene rizika poslovanja.

Temeljni zadatak bankarskog sektora je na vrijeme prepoznati, spriječiti, onemogućiti i otkloniti nezakonite tj. kriminalne aktivnosti u finansijskim tokovima. Svaka banka je zakonski dužna aktivno se pridržavati i provoditi mjere i aktivnosti na sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma kroz dobro poznate modele i tehnike i dodatno raditi na jačanju svijesti svojih radnika i u krajnoj instanci i korisnika bankarskih usluga. S obzirom da do procesa pranja novca može doći u svim područjima privrede, od trgovanja robom i uslugama, kupovine nekretnina, najмова nekretnina, pa sve do igara na sreću, u određenoj fazi osobe koje obavljaju pranje novca u pravilu u jednom momentu moraju upotrijebiti banku tj. bankarski sistem kako bi realizovali konverziju i premještanje nezakonito stečene imovinske koristi. U slici ispod može se vidjeti prikaz faza pranja novca i upotreba bankovnog sistema u tom procesu od strane osobe koja radi nezakonite aktivnosti pranja novca.

Grafikon 1. Proces pranja novca i uključivanje bankovnog sistema u procesu pranja

Izvor: Autor završnog rada

Na osnovu slike iznad, možemo zaključiti da s obzirom da osoba koja vrši aktivnosti pranja novca u pravilu treba upotrijebiti bankovni sistem kako bi se ti procesi realizovali do kraja i nezakonito stečena imovinska prihod pretvorio u legalna sredstva. Iz ovoga je vidljivo da preventivne mjere i instrumenti sprečavanja pranja novca u bankarskom sektoru su itekako važan alat za otkivanje i sprečavanje procesa pranja novca.

Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma bilo koje zemlje na svijetu nalaže bankama da vrše kontrolu i procjenu rizika da li bi određena sredstva mogla biti iskorištena u svrhu pranja novca i finansiranja terorizma. To znači da banke moraju raditi stalnu kontrolu i dobro poznavati klijente sa kojima posluju. Iz ovog razloga, sve banke prikupljaju određene informacije od svojih klijenata i u zavisnosti od vrste bankarskih usluga koje se obavljaju u banci klijenti moraju banci dostaviti: određenu obaveznu dokumentaciju u svrhu dokazivanja ispravnosti usluga koje žele obaviti, dostaviti identifikacijske dokumente koje banka zahtjeva i dati određene odgovore na pitanja koje banka postavlja. Ukoliko banka ima

određene nepoznanice u vezi npr. određenih transakcija ili banci iz nekog razloga bude sumnjiv cijeli postupak, banka tada od klijenta pored gore navedenog zahtjeva informacija o srsi transakcije, porijeklu novca te namjeni tog novca. Vrlo često ukoliko banka određene transakcije smatra sumnjivim može od klijenta zahtijevati ugovore na uvid kao i ostalu dokumentaciju poput računa, kako bi prikupila što više podataka i odredila da li će tu transakciju odrediti kao zakonitu ili sumnjivu. Ukoliko banka određenu transakciju smatra i dalje sumnjivom kreće se u daljni postupak. Banka takođe ima i jasan postupak u pogledu novih klijenata, gdje je obaveza svake banke da od budućeg klijenta utvrditi identitet, takođe banka i u ovom slučaju može zahtijevati i ostale podatke i postavljati dodatna pitanja klijentu.

Takođe, po zakonu o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, posebna evidencija se vodi za politički eksponirane osobe i banke u ovom slučaju moraju znati da li je njen klijent politički eksponirana osoba ili je član porodice politički eksponirane osobe.

Što se tiče klijenata banke koji su predstavnici kompanija, takvi klijenti banci moraju redovno dostavljati važeće identifikacije, identifikacije osoba koje posjeduju određeni procenat vlasništva u firmi i potvrde prava zastupanja kompanije i informisati banku o bilo kakvoj promjeni unutar firme koja se odnosi na navedeno. Predstavnici kompanija su na početku svake godine dužni dostavljati banci podatke o poslovanju firme i njenom poslovnom rezultatu u prethodnoj godini te su dužni imati pravilnike o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma i strogo ih s epridržavati.

Bilo da se radi o klijentu banke fizičkoj osobi ili klijentu banke kompaniji, ukoliko klijent nije u mogućnosti banci odgovoriti na sva postavljena pitanja i/ili joj dostaviti dokumentaciju traženu od strane bankarskog službenika, banka u tom slučaju ne smije izvršiti traženu uslugu od strane klijenta. Ukoliko banka sumnja da je usluga koju zahtijeva klijent pranje novca, bankarski službenih je dužan odmah prijaviti takvu aktivnost nagležnim institucijama i organima. U suprotnom, ukoliko i pored navedenog takvu uslugu službenik banke izvrši suočava se sa posljedicama koje će snositi. Nažalost, postoje slučajevi u kojima su i bankarski službenici ti koji su učesnici u kriminalnim aktivnostima pranja novca i finansiranja terorizma i dio su organizirane grupe.

3. MEĐUNANRODNA REGULATIVA I INSTRUMENTI SPREČAVANJA PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA

Pranje novca i finansiranje terorizma predstavlja izuzetno opasan fenomen za stabilnost svih ekonomija u svijetu te je njegovo detektovanje i sprečavanje kroz primjenu različitih instrumenata stavlja pred međunarodnu zajednicu obavezu donošenja niza konvencija, pravilnika, preporuka i smjernica o kojima ćemo se baviti u nastavku ovog poglavlja.

U cilju što efikasnije borbe u sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma zemlje razvijaju vlastite instrumente, mjere i sisteme u svrhu usklađivanja sa specifičnostima svog

zakonodavnog i privrednog sistema. Svi sistemi koje države razvijaju iako ih prilagođavaju svojim vlastitim zakonodavnim okruženjima imaju svoje zajedničke karakteristike, a to je da se svi ogledaju na opšteprihvaćene međunarodne standarde i procedure. S obzirom da su aktivnosti pranja novca i finansiranja terorizma u najvećem broju slučajeva aktivnosti koje imaju međunarodni karakter, logično je da je upravo i značajan broj inicijativa pokrenut od strane međunarodnih institucija u cilju da se uspostave standardi koji će biti opšteprihvaćeni.

Trenutna situacija je takva da se svijet suočava sa konstantnom prijetnjom pranja novca i finansiranja terorizma na međunarodnoj osnovi, a koji urušavaju bankarske sisteme i samim tim i ekonomije država u cjelini. Dugi niz godina konstantno se radi na uspostavljanju međunarodne pravne regulative koja bi se direktno bavila ovom problematikom.

3.1. Međunarodne organizacije i institucije i primjena regulatornih okvira

Probleme organizovanog kriminala, a koji direktno ili indirektno rezultiraju pranjem novca i finansiranjem terorizma prepoznao je cijeli svijet kako od strane međunarodne zajednice poput Ujedinjenih nacija, Evropske unije pa sve do pojedinačnih država. U svrhu sprečavanja ovih protivzakonitih radnji koje su rasprostranjeno po cijelov svijetu, donesene su brojne konvencije, zakoni, direktive i preporuke. Težnja za postojanjem efikasnog sistema za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma kao i njegova primjena predstavlja važan faktor u međunarodnom i državnom nivou. U slučaju nepostojanja definisanih mehanizama i sistema kao regulatornog okvira u cilju borbe protiv pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti države i cijela međunarodna zajednica bi se suočila sa ogromnim problemima i nesagledivim posljedicama, a učesnicima ovih kriminalnih radnji bi se pružile dodatne mogućnosti za pranje njihovih nezakonito stečenih sredstava i finansiranje terorističkih aktivnosti.

Procesi pranja novca i finansiranja terorizma predstavljaju radnje organizovanog kriminala koji kako smo već ranije naveli se obavljaju na teritoriji koja obuhvata više država u cilju prikrivanja takvih radnji. Upravo zbog toga, zakonska regulativa kao osnova u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma mora u velikoj mjeri biti ujednačena u svim državama, kako ne bi postojala prepreka u sprečavanju ovih kriminalnih radnji. Razvoj regulatornih institucija na međunarodnom nivou je ključan za postizanje rezultata u sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma i svođenju ovih kriminalnih radnji na što niži nivo jer nažalost njihovo potpuno suzbijanje je nemoguće. Međunarodne organizacije su razvile snažan i djelotvoran sistem za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma te se na tom sistemu kontinuirano radi i kontinuirano razvijaju međunarodni standardi i instrumenti u cilju otkrivanja i sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma.

Međunarodne institucije su razvile veliki broj sporazuma, pravilnika i preporuka koje su implementirane u nacionalna zakonodavstva jako velikog broja država te zajednički djeluju na detektovanje i sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma. I pored međunarodnog djelovanja i svih donesenih regulatornih okvira i danas imamo situaciju da je veliki broj

aktivnosti izvan nadzora tako da to predstavlja sivu zonu. Danas države sve više teže na usklađivanju vlastitog zakonodavstva sa međunarodnim standardima kako bi se putem koordinaciju svih uključenih institucija i organa spriječili aktivnosti pranja novca i finansiranje terorističkih aktivnosti.

Regulatorni okvir čine zakoni, podzakonski akti, pravilnici, uredbe i odluke organa koji vrše nadzor i na osnovu kojih se donose i primjenjuju procedure, mjere i instrumenti koje treba preduzimati da bi se kriminalne radnje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti pravovremeno detektovale, spriječile i u konačnici počinioci ovak krivotvorenih radnji kaznili.

Najvažnije i najrelevantnije međunarodne organizacije i institucije čije aktivnosti se provode u cilju sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma su:

- Ujedinjene nacije,
- Evropska Unija,
- Vijeće Evrope,
- Financial Action Task Force (FATF)
- Egmont grupa,
- Bazelski komitet za bankarske propise i kontrolu,
- Međunarodni monetarni fond,
- Svjetska banka.

U samom radu ćemo više pažnje posvetiti samo nekim od navedenih institucija i organizacija, standarda i konvencija, a za koje smatramo da su najbitnije za ovaj rad.

3.1.1. Organizacija Ujedinjenih nacija

Organizacija Ujedinjenih nacija je na osnovu donošenja konvencije pokrenula borbu protiv kriminalnih radnji pranja novca, a rezolucijama Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija vodi borbu protiv finansiranja terorizma. Konvencije, rezolucije i ostale dokumente Ujedinjenih nacija zemlje preuzimaju i u svajaju u svoje regulativne. Organizacija Ujedinjenih nacija osnivanjem International Money Laundering Information Network (skraćeno IMoLIN) međunarodne organizacije utiče na saradnju i druge međunarodne organizacije u cilju zajedničke borbe u sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma. Konvencija Ujedinjenih nacija protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci koju je donijela OUN predstavlja same početke ove međunarodne organizacije u borbi protiv kriminalnih radnji pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti. IMoLIN je osnovala

Organizacija Ujedinjenih nacija 1998. godine u cilju povezivanja i saradnje međunarodnih organizacija koje su uključene u sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti. Zadatak organizacije IMoLIN je da odredi načine za unapređenje borbe protiv kriminalnih radnji pranja novca i finansiranja terorizma, a na osnovu informacija koje prikuplja o regulativama pojedinih zemalja u pogledu sprečavanja ovih kriminalnih radnji. (Hrvatska Narodna Banka, <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/supervizija/sprecavanje-pranja-novca-i-financiranja-terorizma>).

Generalna skupština OUN-a nakon svake dvije godine analizira i preispituje usklađenost protivterorističke strategije sa protivterorističkim prioritetima država članica.

Glavih pet funkcija ureda za borbu protiv terorizma pri OUN-u su (United Nations, <https://www.un.org/News/dh/infocus/terrorism/sg%20high-level%20panel%20report-terrorism.htm>):

1. obezbjeđenje vodstva nad mandatima Generalne skupštine za borbu protiv terorizma povjerenim glavnom sekretaru iz cijelog sistema UN-a,
2. poboljšati koordinaciju i saradnju svih zemalja članica,
3. obezbijediti pomoć državama članicama kroz izgranju kapaciteta,
4. poboljšati transparentnost, zagovaranje i korištenje resursa u borbi protiv terorizma,
5. obezbijediti da u cijelom svijetu borba protiv finansiranja terorizma bude prioritet.

3.1.1.1. Konvencija Ujedinjenih nacija o protivzakonitom prometu opojnih droga i psihotropnih supstanci

Kada govorimo o kriminalnim radnjama u kontekstu njihovih suzbijanja na međunarodnom nivou, glavna inicijativa je bila Konvencija Ujedinjenih nacija o protivzakonitom prometu opojnih droga i psihotropnih supstanci. Ova Konvencija je usvojena 19. decembra 1988. godine u Beču koja je poznatija kao Bečka konvencija (Bečka konvencija, <https://www.unodc.org/unodc/en/money-laundering/index.html>). Bečka konvencija predstavlja prvi akt koji je donesen od strane međunarodne organizacije uslijed zabrinutosti zbog porasta broja protivzakonite proizvodnje i prometa narkotikaa koji dovode do poražavajućih posljedica po ljudsko zdravlje.

Bečka konvencija, koju je prihvatila i Bosna i Hercegovina pored preko 170 zemalja, nalaže svim svojim potpisnicama obavezu da u svoja nacionalna zakonodavstvua pranje novca stečenog kriminalnim radnjama predvide kao protivzakonitu radnju tj. krivično djelo. Pojam krivičnog djela pranja novca naveden je u članu 3. Bečke konvencije, prema kojoj pranje novca postoji kada se sa određenom namjerom preduzimaju sljedeće aktivnosti (W. C. Gilmore, 1995, 260 str.):

- transfer novca i pored poznate činjenice da je porijeklo tog novca nastao kriminalnim radnjama,

- transfer odnosno konverzija novca u cilju prikrivanja nezakonitog porijekla sredstava,
- pružanje pomoći licu koje je saučesnik u izvršenje takvog krivičnog djela da bi se izbjegle pravne posljedice ovih aktivnosti,
- sakrivanje ili prikrivanje prave prirode, izvora, lokacije, raspoloživosti i kretanja izvedenih prava vlasništva ili imovine sa znanjem da je ta imovina rezultat izvršenog krivičnog djela,
- sticanje, posjedovanje ili upotreba sa znanjem u vrijeme njenog prijema robe ili predmeta odnosno vrijednosti koja je rezultat neovlaštene trgovine opojnim drogama,
- udruživanje radi izvršenja, pokušaj, pomaganje, podstrekavanje, olakšavanje ili savjetovanje da se izvrši krivično djelo trgovine opojnim drogama uključujući i pranje novca.

3.1.1.2. Zakon o pranju novca, konfiskaciji i međunarodnoj saradnji u sprečavanju droge

U svrhu kontrole opojnih droga, Međunarodni program Ujedinjenih nacija je 1995. godine donio je Zakon o pranju novca, konfiskaciji i međunarodnoj saradnji u sprečavanju droge. Ovim dokumentom kao jedno od najvažnijih pitanja jeste definisanje uloge institucija u državama članicama koje su nadležne za sprovođenje procesa sprečavanja pranja novca putem koordinacije sa finansijskim institucijama. Zakon je 1999. godine izmjenjen te su donesene i neke nove odredbe u vezi saradnje i koordinacije sa agencijama i finansijsko obavještajnim jedinicama u vezi razmjene informacija između FIU (Bjelopoljak, 2013, 29 str).

3.1.1.3. Globalni program Ujedinjenih nacija za borbu protiv pranja novca

Globalni program Ujedinjenih naroda protiv pranja novca (GPML Forum) održan na Kajmanskim ostrvima 30. i 31. marta 2000. godine, čiji su domaćini bili Ured Ujedinjenih nacija za kontrolu droga i prevenciju kriminala (UNODCCP) i Kajmanska vlada. Forum je okupio je oko 100 učesnika iz 45 jurisdikcija. GPML Forum je predstavljao novu inicijativu u okviru UNODCCP-ovog Globalnog programa protiv pranja novca. Njegov cilj je postići globalnu predanost međunarodno prihvaćenim standardima finansijske regulacije i mjerama protiv pranja novca koji se primjenjuju na pružanje prekograničnih finansijskih usluga. Na Forumu je izraženo mišljenje da je za postizanje cilja potrebno usvojiti sljedeća načela (Imolin, <https://www.imolin.org/imolin/unof.html>):

- pristup treba biti globalan i nediskriminatoran,

- da bi trebalo postojati odgovarajuće priznanje pozitivnih radnji koje su već poduzele ili su poduzele mnoge pojedinačne jurisdikcije koje učestvuju na Forumu,
- da bi trebao postojati službeni sporazum između svih jurisdikcija koje se bave pružanjem prekograničnih finansijskih usluga,
- da se pojedinačnim jurisdikcijama ne smiju izreći sankcije za nepoštivanje prihvaćenih međunarodnih standarda prije potpunog, poštenog, transparentnog i konsultativnog procesa ocjenjivanja te ako nije pružena dovoljna prilika za ispravljanje uočenih nedostataka.

Program je uspostavljen 1997. godine, a dodatno ojačan 1998. godine, Političkom Deklaracijom i Planom Akcije protiv pranja novca.

3.1.1.4. Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala

Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala je usvojena Rezolucijom Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 55/25. Rezolucija je usvojena 2000. godine, a na snagu je stupila tri godine kasnije. Konvencija predstavlja osnovni instrument na međunarodnom nivou u oblasti borbe protiv transnacionalnog organizovanog kriminala. Tri protokola koja su takođe usvojena uz Konvenciju, a koji imaju za cilj regulisanje organizovanog kriminala u pojedinim oblastima su Protokol o sprečavanju, suzbijanju i kažnjavanju trgovine ljudskim bićima, naročito ženama i djecom, Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i vazduhom i Protokol protiv nezakonite proizvodnje i trgovine vatrenim oružjem, njegovim djelovima i municijom. Ukoliko pojedina država želi biti potpisnica bilo kojeg navedenog protokola, uslov je da prije toga mora biti potpisnica Konvencije. Prema Palermo konvenciji proces pranja novca se definiše kao krivično djelo kada je učinjeno sa jednom od navedenih namjera (Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, 2000):

- transfer i prenos novca iako se zna da takav novac ima kriminalno porijeklo i sa jasnom namjerom prikrivanja kriminalnog porijekla i njegovo pretvaranje u legalne tokove;
- prikrivanje izvora prljavog novca, zatim krajnjeg vlasnika i lokacije;
- prikupljanje, posjedovanje i uživanje u sredstvima iako je poznato da su takva sredstva nastala kriminalnim djelom;
- učešće, zajedniško djelovanje, savjetovanje i bilo koji oblik pomoći i djelovanja u svrhu realizacije krivičnog djela koji je ustanovljen Palermo Konvencijom.

Palermo konvencija kao i Bečka konvencija aktivnosti pranja novca definišu na potpuno isti način uz jedinu razliku što se za razliku od Bečke konvencije u Palermo konvenciji pored nezakonitih aktivnosti vezanim za opojne droge govori i o drugim kriminalnim djelima poput terorističkim aktivnostima. Veliki broj država je u svoje zakonodavstvo definisalo i

inkorporiralo pranje novca kao samostalno krivično djelo shodno odredbama Bečke i Palermo konvencije. Sa druge strane određeni broj država pravi razliku u definisanju krivičnog djela pranja novca, pa tako pojedine zemlje pod pranjem novca definišu bilo koji prihod nastao realizacijom nekog krivičnog djela. Pojedine države u svojim zakonodavstvima definišu krivično djelo pranja novca za one radnje za koje se može izricati kazna zakona koja je duža od zakonskog minimuma i sl.

Postojanje ovih razlika nalaže da se u budućnosti radi na usaglašavanju nacionalnih zakonodavstava, pogotovo ukoliko se osvrnemo na činjenicu da su pojedine zemlje na primjer ratifikovale Konvenciju iz Strazbura koja u svom Članu 6. jasno nalaže da države potpisnice Konvencije definišu pranje novca kao svako krivično djelo čiji je prihod stečen kriminalnom radnjom.

3.1.2. Vijeće Evrope

Vijeće Evrope je međunarodna organizacija koja je među prvima u svijetu ukazala na značaj preduzimanja i provođenja mjera protiv krivičnih radnji pranja novca, a koje ostavljaju negativne posljedice po demokratiju i vladavinu prava jedne zemlje. Uloga Vijeća Evrope kao međunarodne organizacije u cilju sprečavanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti na međunarodnom nivou postaje značajna krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina prošlog vijeka.

Vijeće Evrope je 2003. godine uslijed terorističkog napada na Sjedinjene Američke Države, usvojilo Akcioni plan koji je predviđao: osnaživanje policijske i pravosudne saradnje; jedinstvena definicija terorizma i njeno prihvatanje; uspostavljanje liste terorističkih organizacija koja će biti jedinstvena na globalnom nivou; osnivanje istražnih grupa radi njihovog zajedničkog djelovanja; veća i kvalitetnija razmjena informacija; snažnija saradnju sa Evropolom; razvoj instrumenata za sprečavanje kriminalnih djela pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti; povećanje avio sigurnosti i koordinaciju djelovanja Evropske Unije na globalnom nivou.

3.1.2.1. Konvencija o pranju, praćenju, privremenom oduzimanju i oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnim aktivnostima

Najčešći slučajevi u kojima se pojavljuje imovinska korist pribavljena kaznenim djelima pojavljuje se u obliku novca. Imovinska korist može podrazumijevati i druge oblike poput predmeta i imovinskih prava. Svi ovi pojavni oblici ovako stečene imovinske koristise prema svim pravnim regulativama moraju oduzeti s obzirom da predstavljaju imovinsku korist ili imovinsko pravo stečeno kriminalnim radnjama. Imovinska korist koja je stečena protivzakonitim aktivnostima rezultat je niza postupaka, radnji kao i transakcija koji kao krajnji cilj uvijek imaju prikrivanje kriminalnog porijekla takve imovinske koristi kako bi se u ista mogla prebaciti u legalne izvore i mogla koristiti kao korist stečena zakonitim putem i radnjama.

Konvencija je donesena 8. novembra 1990. godine. Ova konvencija je konvencija koja pruža jednu od sveobuhvatnijih definicija pranja novca. Cilj Konvencije je poboljšati i olakšati međunarodnu saradnju i uzajamnu pomoć regulatornih organa i institucija u istraživanju krivičnih radnji te njihovom pronalaženju i sprečavanju i na kraju privremenom oduzimanju imovinske koristi stečene protivzakonitim aktivnostima. U cilju lakše međunarodne saradnje Strazburška konvencija osigurava pomoć u istraživanju i privremenim mjerama kao što je blokiranje računa u banci i oduzimanje imovinske koristi stečene protivzakonitim radnjama.

Kada govorimo o zadacima Strazburške konvencije, zasigurno jedan od najvažnijih zadataka konvencije je olakšati saradnju na međunarodnom nivou. Da si se ovo postiglo neophodno je da države preduzimaju određene mjere kojima će se umanjiti postojeće razlike u sistemima i načinu pristupa Vijeća Evrope i država članica, pa se tako drugo poglavlje Konvencije bavi mjerama koje su se obavezne preduzimati na državnom nivou, a treće poglavlje definiše pitanja saradnje na međunarodnom nivou.

3.1.2.2. MONEYVAL

MONEYVAL je utemeljen 1997. godine i predstavlja međunarodnu organizaciju osnovanu od strane Vijeća Evrope te predstavlja monitoring mehanizam koji primjenjuje svjetske standarde protiv pranja novca i finansiranja terorizma (Council of Europe. At a glance. <https://www.coe.int/en/web/moneyval> (Pristupljeno: 23. jula 2019. godine).

MONEYVAL se može definisati kao monitoring mehanizam čiji je cilj evaluacija i praćenje načina i nivoa koji države članice ove organizacije prihvataju i provode mjere protiv pranja novca i finansiranja terorizma. Komitet MONEYVAL-a je zadužen za provođenje procjene stepena napretka i provođenja mjera zemalja članica prema međunarodnim standardima, standardima Konvencije Vijeća Evrope u vezi sa kriminalnim radnjama pranja novca i finansiranju terorističkih aktivnosti. Takođe, Komitet daje i niz preporuka zemljama članicama koje imaju za cilj jačanje zakonskih i regulatornih okvira (Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije, „Pregled međunarodnih organizacija i institucija koje daju preporuke iz oblasti borbe protiv korupcije, 2015, 5 str).

Cilj MONEYVAL-a je obezbijediti da njegove zemlje članice uspostave sisteme koji će biti efikasni u sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti te da se u tom pogledu pridržavaju relevantnih međunarodnih standarda. MONEYVAL na osnovu redovnih izvještaja zemljama članicama daje jasne preporuke koje su usmjerene na unapređenje efikasnosti u radu državnih i finansijskih institucija i svih ostalih obveznika u pogledu ovih kriminalnih radnji.

U skladu sa gore navedenim organizacija MONEYVAL provodi sljedeće zadatke (<https://www.coe.int/en/web/moneyval/moneyval-brief>):

- vrši procijenu nivoa usklađenosti nacionalnih regulativa i zakona zemalja članica sa međunarodnim standardima i te procjenu efikasnosti provođenja potrebnih mjera u praksi;
- formuliše preporuke za poboljšanje efikasnosti nacionalnih mjera u sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti;
- provodi tematske tipologije istraživanja metoda pranja novca i finansiranja terorizma, trendova i tehnika i o tome izdaje izvještaje;
- ostali poslovi koje organizuje sa zemljama članicama a sve u cilju sprečavanja ovih kriminalnih radnji, kao što je kontrola nivoa napretka zemalja u ispunjavanju usklađenosti sa međunarodnim standardima u okviru svakog pojedinog kruga ocjenjivanja;
- različite aktivnosti u oblasti podizanja svijesti o glavnim inicijativama za sprečavanje ovih kriminalnih radnji;
- predlaže mjere i instrumente u cilju kvalitetnije međunarodne borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma;
- pružanje što aktivnijeg doprinosa u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma na globalnom nivou uz saradnju sa drugim ključnim međunarodnim organizacijama i institucijama, uključujući FATF, MMF, Svjetsku banku, Ujedinjene nacije, Evropsku Uniju i druga regionalna tijela u globalnoj mreži tijela za procjenu pranja novca i finansiranja terorizma.

Kada godorimo o dokumentima MONEYVAL-a, konstitutivni dokument ove organizacije je Statut, a koji utvrđuje njegovu strukturu i mandat. Statut MONEYVAL-a je na osnovu Rezolucije CM/RES(2010)12 o Statutu Komiteta eksperata za procjenu mjera protiv pranja novca i finansiranja terorizma, prvi put usvojen 2010. godine. Ovaj statut je od tada doživio nekoliko svojih izmjena te je 2020. godine MONEYVAL, Rezolucijom CM/Res(2020)5 završio svoju četvrtu fazu međunarodnih evaluacija, u cilju usklađenosti sa globalnim standardima za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, na osnovu preporuka FATF-a iz 2003. godine i metodologija iz 2004. godine te efikasnost njihove implementacije (Vijeće Evrope, https://www.coe.int/en/web/moneyval/moneyval-brief/statutory_documents). Statut MONEYVAL-a je veoma važan dokument ukoliko pogledamo činjenicu da utvrđuje procedure i procese koji se primjenjuju na sve države članice ove organizacije.

U skladu sa statutom, MONEYVAL posjeduje Pravilnik o radu organizacije koji detaljno definiše način funkcionisanja i strukturu MONEYVAL-a. Pored toga, Pravilnik o radu utvrđuje procedure prema kojima organizacija ocjenjuje usklađenost sa globalnim standardima za borbu protiv kriminalnih djela. Definišu se ciklusi evaluacije i njihovo praktično provođenje te usvajanje izvještaja.

3.1.3. Evropska unija

Evropska unija veliku pažnju posvećuje očuvanju teritorijalnog integriteta, vladavini prava i jačanju institucionalnog sistema kako prema zemljama članicama tako i prema zemljama van granica Evropske unije te u skladu sa navedenim sprečavanje kriminalnih radnji pranja novca i finansiranja terorizma stavlja u poseban fokus djelovanja.

Rizici od krivičnih radnji pranja novca i finansiranja terorizma predstavljaju ozbiljnu prijetnju na finansijski sistem Evropske unije te je ovo razlog zbog kojih Evropska unija godinama razvija čvrst regulatorni okvir i konstantno radi na prilagođavanju procedura kako bi se adekvatno i pravovremeno odgovorilo na sve prijetnje i rizike koji proizilaze iz globalnog karaktera pranja novca i finansiranja terorizma pogotovo zbog stalnih inovacija u oblasti tehnike i tehnologije kao što je npr. kripto valuta te sve većom snalažljivošću osoba koje se bave nezakonitim radnjama i koriste trenutne slabosti i nedostatke u sistemima zemalja, pogotovo u malim i otvorenim ekonomijama.

Stalni izazovi sa kojima se susreće Evropska unija pa i ostatak svijeta iziskuje sve snažniju saradnju na međunarodnom nivou kao jedini mogući način za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma. Evropska unija konstantno podstiče i ohrabruje sve zemlje buduće članice i kandidate da usvajaju i primjenjuju sve inicijative i preporuke i da preduzimaju odgovarajuće mjere i instrumente kako bi prevazilazile nedostatke u svojoj borbi protiv pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti.

3.1.3.1. Direktiva Evropske unije o sprečavanju upotrebe finansijskih sistema u svrhu pranja novca

Problematika pranja novca i planovi borbe protiv ovih krivičnih radnji u Evropskoj uniji su jasno vidljivi u okviru Direktive EU 2015/849 Evropskog parlamenta i Vijeća o sprečavanju upotrebe finansijskih sistema u svrhu pranja novca ili finansiranja terorizma, više poznatija kao Četvrta direktiva.

U okviru Četvrte direktive jasno je navedeno da novac stečen krivičnim radnjama može dovesti do narušavanja teritorijalnog integriteta, narušavanja stabilnosti finansijskog sektora te značajno narušiti unutrašnje tržište Evropske unije te razvoj na globalnom nivou. Nažalost, krivične radnje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti i danas predstavljaju veliki problem koji treba rješavati na nivou cijele Unije i šire. Direktiva također ističe da može doći do ozbiljnog narušavanja funkcionisanja, integriteta i stabilnosti finansijskog sistema te narušavanja povjerenja u finansijske institucije uslijed učesnika kriminalnih radnji da saakriju izvor profita ostvarenog protivzakonitim radnjama ili da usmjere zakonita ili nezakonita novčana sredstva u finansiranje terorističkih aktivnosti. Ovo se na primjer može odnositi na to da kriminalne organizacije u cilju lakšeg obavljanja svojih protivzakonitih aktivnosti pranja novca i finansiranja terorizma mogu pokušati iskoristiti prednosti integrisanog finansijskog područja koje uživaju zemlje članice Evropske unije poput

zagarantovane slobode kretanja kapitala. U skladu sa tim na nivou Evropske unije su neophodne pojedine mjere za koordinaciju, istovremeno vodeći računa da zaštita stabilnosti i integriteta Evropske unije kroz donošenje novih regulatornih okvira bude srazmjerno rastu i razvoju privrede omogućujući kompanijama rast poslovanja bez nametanja nesrazmjerno visokih troškova prilikom usklađivanja.

3.1.3.2. Direktiva o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma

Usklađivanje regulatornih okvira država članica Evropske unije s Direktivom (EU) 2018/843 nalaže i uspostavu Registra stvarnih vlasnika te uspostavljanje pristupa podacima iz Registra stvarnih vlasnika. Ovom Direktivom je detalno propisana međunarodna saradnja Odjela za sprečavanje pranja novca kao finansijsko-obavještajne jedinice. Međunarodna saradnja ovog odjela se ogleda u tome da Odjel odredi direktan kontakt unutar svoje organizacione jedinice, a koji je odgovoran za registrovanje svih zahtjeva za pružanje potrebnih informacija od finansijsko obavještajnih jedinica država članica. Dužnost svake zemlje članice Evropske unije je da prenese ovu Direktivu u svoje nacionalno zakonodavstvo, s obzirom da je Direktiva u ovom slučaju pravno obavezujući akt Evropske unije. Direktiva (EU) 2018/843, je peta po redu Direktiva koje su punopravne zemlje članice Evropske unije bile obavezne prenijeti je u svoja nacionalna zakonodavstva, a koje su značile nadogradnju postojećeg sistema u borbi protiv kriminalnih radnji pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, podizanje stepena dostupnosti podataka o stvarnom vlasništvu javnosti na viši nivo, značajnija dostupnost relevantnih podataka državnim organima koji su nadležni za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma kao što su npr. porezna uprava, inspektorati, carinska uprava, policija, tužilaštvo i druge institucije. Cilj iznad navedenog je smanjiti ili onemogućiti zloupotrebu pravnih lica u procesima prikrivanja identiteta stvarnih vlasnika i time spriječiti krivotvorenje radnje pranja novca i finansiranja terorizma (Hrvatski sabor, <https://www.sabor.hr>).

3.1.4. Radna grupa za finansijsko djelovanje - FATF

FATF (Financial Action Task Force) je međunarodno tijelo za borbu protiv pranja novca osnovano 1989. godine sa sjedištem u Parizu. FATF-ovi ciljevi su uspostavljanje standarda i unapređenje efikasnog provođenja instrumenata za sprečavanje pranja novca, finansiranje terorističkih aktivnosti i drugih srodnih rpijednji integritetu međunarodnog finansijskog sistema. FATF provodi procese monitoringa u cilju uspostavljanja efikasnog sistema za sprečavanje pranja novca u zemljama članicama. Takođe, FATF provodi i mjere i tehnike pranja novca i unapređuje usvajanje te provodeje i drugih mjera na međunarodnom nivou i to zemalja koje nisu članice FATF-a. Aktivnosti FATF-a se ogledaju i kroz saradnju sa drugim međunarodnim institucijama i organizacijama koje se bave sprečavanjem kriminalnih radnji pranja novca. FATF vrši redovnu provjeru napretka članova u procesu provođenja neophodnih mjera, analizira metode pranja novca i finansiranja terorizma te provodi i usvaja mjere na globalnom nivou. U cilju zaštite međunarodnog finansijskog

sistema, FATF u saradnji sa drugim finansijskim institucijama konstantno nastoji identifikovati ranjivost finansijskog sistema na nivou svake pojedine države članice. Tijelo za donošenje odluka FATF-a je plenarna skupština koja se sastaje tri puta godišnje (FATF, <https://www.fatf-gafi.org/en/the-fatf/who-we-are.html>).

Slika 1. Plenarna skupština FATF-a

*Izvor: Google (2021.) The Express Tribune. Dostupno na:
<https://tribune.com.pk/story/1861150/clock-ticking-fatf-action-plan-implementation>*

FATF je razvio niz preporuka, poznatijih kao „40 preporuka FATF-a“. Sve ove preporuke predstavljaju standard na međunarodnom nivou koje imaju za cilj sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma. Ove preporuke čine osnovu za koordinirani odgovor na prijetnje finansijskom sistemu. Prvo izdanje preporuka FATF-a iz 1990. godine revidirano je nekoliko kako bi se osigurala ažurnost te kako bi preporuke bile relevantne i namijenjene univerzalnoj primjeni (<http://www.fatfgafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/internationalstandardsoncombatingmoneylaunderingandthefinancingofterrorismproliferation-thefatfrecommendations.html>).

FATF-ove preporuke su postavile okvir mjera koji je cjelovit, a koje su neophodne za sprovođenje od strane zemalja u cilju borbe protiv kriminalnih radnji pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti. S obzirom na postojanje različitosti u pravnoim i finansijskim sistemima zemalja te nemogućnost postojanja identičnih mjera u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma, preporuke FATF predstavljaju međunarodni standard koje zemlje provode putem mjera koje su prilagođene svakoj pojedinoj zemlji. Preporuke su dio svake direktive, akta i tijela Evropske unije. Aktivnosti koje provode Međunarodni Monetarni Fond i Svjetska banka u pogledu borbe protiv pranja novca finansiranja terorističkih aktivnosti se zasnivaju na ovim preporukama. Preporuke FATF-a navode bitne mjere koje zemlje trebaju imati na raspolaganju te su one formirane u sedam grupa: politike

koordinacije sprečavanja pranja novca i finansiranje terorističkih aktivnosti, pranje nova i konfiskacija, finansiranje terorizma i finansiranje širenja proizvodnje, preventivne mjere, oružja za masovno uništenje, transparentnost i stvarno vlasništvo nad pravnim licima i aranžmanima (trustovima), ovlaštenja i odgovornosti nadležnih vlasti i ostale institucionalne mjere i međunarodna saradnja (FATF, webstranica, <http://www.fatf-gafi.org/>). Svaka od ovim grupa mjera ima sjasno definisane mjere koje zemlje trebaju primjenjivati.

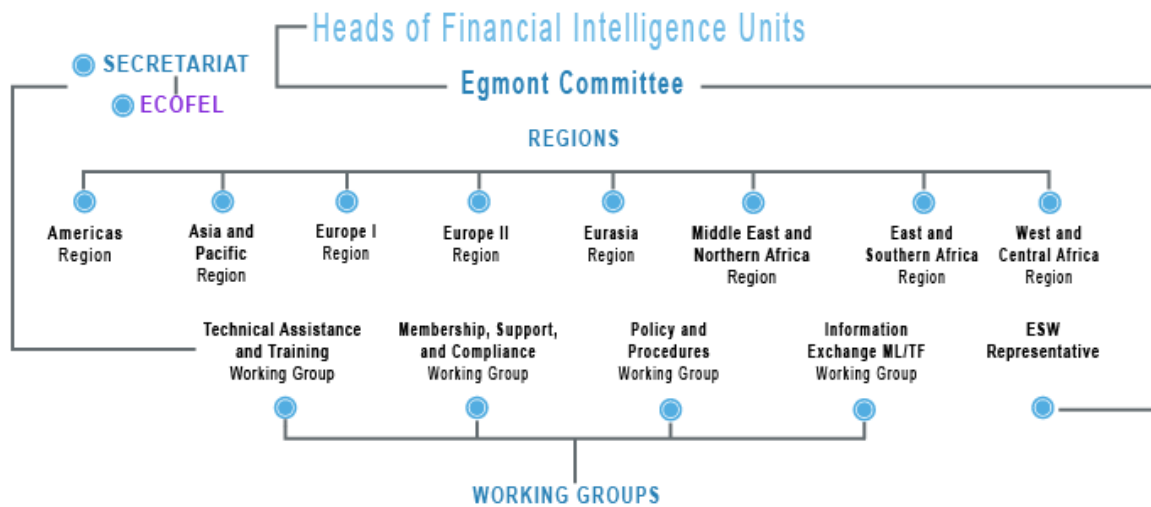
Preporuke FATF-a su preporuke državama da u svojim nacionalnim zakonima krivično djelo finansiranja terorističkih aktivnosti definišu kao predikatno kazneno djelo pranju novca. Ovako definisanje finansiranja terorizma znači da je predikatno kazneno djelo svaka protivzakonita radnja definisana kao takva kaznenim zakonima zemlje i čiji je prihod protivzakonito stečen i predmet je krivotvorene radnje pranja novca (Ministarstvo financija, „Pravilnik o načinu i rokovima dostavljanja podataka uredu za sprečavanje pranja novca o kaznenom djelu pranja novca, povezanim predikatnim kaznenim djelima ili kaznenom djelu financiranja terorizma“, 2018. str. 1). Osnovu za preventivne radnje, detektovanje i generalno borbu protiv pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti čine FATF-ove preporuke i specijalne preporuke. U cilju borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma države moraju konstantno ulagati napore u iznalaženje efikasnih mjera.

3.1.5. Grupa Egmont

Egmont Grupa predstavlja tijelo koje čini 167 finansijsko obavještajnih jedinica (engl. Financial Intelligence Units (FIUs)) i kao takvo predstavlja platformu svim finansijsko obavještajnim jedinicama u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma kroz razmjenu stručnih informacija i znanja te razmjenu finansijskih podataka. To je posebno važno jer su FIU pozicionirane za pružanje pomoći, saradnju i savjetovanje na nacionalnom i međunarodnom nivou u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma a sve u skladu s procedurama i mjerama sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma na globalnom nivou. Grupa Egmont nastavlja podupirati napore svojih međunarodnih partnera i drugih učesnika u provedbi rezolucija i izjava Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda, Radne grupe za finansijsko djelovanje (FATF) i ministara finansija G20 (Egmont Group, <https://egmontgroup.org/en/content/about> (Pristupljeno: 10. jun 2019. godine).

Kao neformalno tijelo, Egmont grupa osnovana je u Briselu 1995. godine sa ciljem jačanja i koordinacije internacionalne saradnje odjela za sprečavanje pranja novca na globalnom nivou. Dakle, to je tijelo koje je upravo firmirano za brobu protiv krivičnih radnji pranja novca, koji predstavlja osnovu finansijskog kriminala. Članovi Egmont grupe na redovnim sastancima nastoje pronalaziti nove načine i metode za širenje i jačanje saradnje i poboljšavanje odnosa, posebno u području razmjene informacija, obuke i razmjene iskustava među članicama svoje organizacije.

Slika2. Struktura i organizacija Egmont grupe

Izvor: Google (2019.) Egmont Group. Dostupno na: <https://egmontgroup.org/en/content/structure-and-organization-egmont-group-financial-intelligence-units>

U okviru prethodno prikazane šeme može se vidjeti ko sve čini operativnu strukturu Egmont grupe, a to su FIU šefovi, Egmont komitet, radne grupe, ECOFEL, regionalne grupe i sekretarijat Egmont grupe.

3.1.6. Bazelski komitet za bankarske propise i kontrolu

Bazelski komitet za bankarske propise i kontrolu osnovan je 1974. godine i na godišnjem nivou se sastaje četiri puta. Na sastancima učestvuju članice Bazelskog komiteta koje čine centralne banke sljedećih zemalja: Francuske, Kanade, Belgije, Švedske, Njemačke, Japana, Luksemburga, Italije, Holandije, Španije, Švicarske, Ujedinjenog Kraljevstva i Sjedinjenih Američkih Država.

U cilju zaštite bankarskog sektora, uspostavljen je Bazelski sporazum (I, II i III) koji predstavlja regulaciju standarda poslovanja. Takođe, 1997. godine usvojeno je i 25 principa koji zemlje članice trebaju poštovati u cilju efikasnog supervizorskog sistema. Svi ovi principi predstavljaju minimum koji zemlje trebaju realizovati uz potrebnu dopunu sa dodatnim instrumentima i mjerama kako bi se stekli uslovi za efikasno regulisanje rizika finansijskih sistema zemalja članica.

3.1.7. Međunarodni monetarni fond i Svjetska banka

Međunarodni monetarni fond (*engl. International Monetary Fund*) ima važnu ulogu u sprečavanju protivzakonitih radnji pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti čiji angažman na ovom polju datira preko dvadeset godina. Zahvaljujući naporima Međunarodnog monetarnog fonda u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma,

posljednjih godina došlo je do donošenja i uobličavanja niza mjera i procedura za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma na međunarodnom nivou. MMF je u velikoj mjeri pružio svoj doprinos u području usklađivanja nacionalnih regulatornih okvira sa standardima na međunarodnom nivou, a u domenu borbe protiv pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti. Program Međunarodnog monetarnog fonda za sprečavanje ovih kriminalnih djela se vremenom razvijao kako su se razvijali programi i procedure na međunarodnom nivou.

Godine 2004. program i procjene za sprečavanje kriminalnih radnji pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti i tehnička pomoć postale su redovni dio posla Međunarodnog monetarnog fonda. MMF kao vrlo značajan faktor u ovoj oblasti te saraduje i sa drugim organizacijama poput FATF-a i vrši procjene sistema za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti i provodi uporednu evaluaciju procjene koje vrši FATF. Osim ovoga MMF takođe pruža i tehničku pomoć i doprinosi kreiranju politika i učestvuje u istraživanjima.

Uloga Svjetske banke u domenu borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma je pružanje pomoći zemljama kod procedura ispunjavanja preporuka i standarda na međunarodnom nivou predviđenih FATF-ovim preporukama. Dakle, Svjetska banka ima značajnu ulogu u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma na način da osigurava tehničku pomoć u dijelu provjere i upravljanja rizikom, osnaživanju regulatornog okvira, jačanju institucija i uspostavljanju instrumenata za sprečavanje kriminalnih djela pranja novca i finansiranja terorizma. Svjetska banka je posljednjih dvadeset godina značajno osnažila saradnju sa ostalim institucijama i organizacijama koje se bave borbom protiv ovih protivzakonitih radnji u svijetu.

Svjetska banka je definisala program pomoći zemljama kroz pet osnovnih načela (Stanković, 2014, 81. str):

- Mjere za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma,
- Jačanje svijesti da sistem za borbu protiv ovih kriminalnih radnji bude dio finansijskog regulatornog okvira,
- Briga o nivou razvoja finansijskog sektora,
- Briga da prilagođavanje i uvođenje novih mjera na nacionalnom nivou bude u skladu sa standardima na međunarodnom nivou,
- Vođenje računa o efikasnosti sistema mjera i konstantna koordinacija sa svim institucijama i regulatornim tijelima i ostalim organizacijama u finansijskom sektoru.

3.2. Instrumenti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma

Instrumenti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma na međunarodnom nivou predstavljaju mjere odnosno obaveze koje moraju provoditi međunarodne organizacije, države, pravna i fizička lica i svi drugi subjekti koji mogu biti obuhvaćeni međunarodnim instrumentima sprečavanja ovih kriminalnih radnji utvrđenih pravnim aktima EU, UN-a i ostalih uključenih međunarodnih organizacija.

Na međunarodnom nivou jasno je uređen postupak i način uvođenja i primjene instrumenata tj. mjera za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma koje država uvodi i primjenjuje. Način i postupak uvođenja tih mjera mora biti usklađen sa pravnim aktima i odlukama međunarodnih organizacija kako bi se garantovao mir i sigurnost, vladavina ljudskih prava, temeljnih ljudskih sloboda i ostalih prava garantovanih na međunarodnom nivou.

Neophodno je da banke i drugi obveznici konstantno primjenjuju instrumente u borbi protiv kriminalni radnji finansiranja terorizma i pranja novca. Evropska unija je 1990. godine usvojila prvu Direktivu protiv pranja novca u cilju borbe protiv upotrebe finansijskog sistema u svrhu pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti. Predviđeno je da svi obveznici primjenjuju instrumente i mjere i da se pridržavaju zahtjeva o detaljnoj analizi klijenta prilikom ulaska u poslovni odnos sa njima (tj. identifikacija i provjera identiteta klijenata, praćenje transakcija i prijava sumnjivih i spornih transakcija). Ova oblast zakonodavstva se stalno revidira kako bi se rizici protivzakonitih djela sveli na minimum.

U cilju detektovanja i sprečavanja ovimv kriminalnih radnji, obveznici su dužni obavljati neophodne radnje i primjenjivati instrumente tj. mjere utvrđene zakonima u svojim zemljama. Ti instrumenti tj, mere su manje više jednake u svim zemljama i odnose se na:

- pripremanje procjene rizika od krivičnih radnji pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti,
- donošenje pravilnika i procedura za njihovo sprečavanje,
- uspostavljanje politika i kontrola za uspješno upravljanje rizicima pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti te njihovo provođenje,
- primjena donesenih mjera za sticanje znanja o klijentu isključivo u skladu sa propisima i uslovima koji su predviđeni zakonima i propisima,
- imenovanje ovlaštenog lica i pomoćnika ovlaštenog lica i obezbjeđivanje uslova za njihov rad koji se ogleda u detektovanju i sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma,
- osiguranje redovnog stručnog obrazovanja ovlaštenih lica i ostalih lica,
- provođenje redovne interne kontrole rada obavljanja poslova iz ovog domena,
- priprema liste indikatora za identifikaciju klijenata i transakcija tamo gdje postoje opravdani razlozi i činjenice da se pojedine transakcije i aktivnosti determinišu kao sumnjivi u pogledu ovih kriminalnih radnji,

- obezbjeđivanje zaštite i čuvanja podataka i vođenje evidencije propisane zakonima svake pojedine zemlje.

Institucije koje aktivno rade na sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma predstavljaju osnovu za zakonodavni i regulatorni okvir zemalja, s obzirom da one propisuju načine po kojem se određuju načini postupanja svih uključenih učesnika u sistemu te koje instrumente sprečavanja moraju primjenjivati.

4. SPREČAVANJE PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA U MALIM I OTVORENIM EKONOMIJAMA NA PRIMJERU BOSNE I HERCEGOVINE

Ispunjenje obaveza Bosne i Hercegovine na planu borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma predstavlja ključni preduslov za stabilnost Bosne i Hercegovine pa i regiona.

Gledajući na činjenicu da su kriminalna djela pranja novca i finansiranja terorizma veoma složeni procesi i rasprostranjeni u cijelom svijetu, njihovo suzbijanje je moguće obavljati na različite načine. U svakoj državi, pa tako i u Bosni i Hercegovini, moraju postojati regulatorne institucije i ostale organizacije koje su direktno zadužene i uključene u borbu protiv pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti. U fokusu takvih institucija i organizacija treba biti dovođenje u red finansijskih institucija s namjerom da se otkrije i spreči pranje novca i finansiranje terorizma. Takođe jedan od važnih zadataka koji se stavljaju pred Bosnu i Hercegovinu je rješavanje problema koji se tiču policije i tužilaštva.

Na osnovu dosadašnjih iskustava u Bosni i Hercegovini su uočeni različiti načini pranja novca, kao npr:

- Protivzakonita upotreba bankovnih računa na način da pojedinci ili pravni subjekti koji provode kriminalne radnje otvaraju račune u bankama pri tome ne poštujući obavezne procedure. Ovakve aktivnosti da bi se realizovale moraju uvijek biti sprovedene uz podršku uposlenika banke, koji se pojavljuje kao posrednik u tom procesu kriminalnih radnji, gdje se putem tih računa vrše uplate protivzakonito stečenih novčanih sredstava i njegov transfer u legalne tokove;
- upotreba prljavog novca fizičkim i pravnim osobama u formi pozajmice;
- upotreba prljavog novca za zatvaranje kreditnih obaveza u bankama;
- provođenje krivičnih radnji na tržištu kapitala trgovanjem dionicama i vrijednosnim papirima;
- transferi novca sa transakcijskih računa off shore firmi na transakcijske račune kompanija u Bosni i Hercegovini i obratno;

- ulaganje prljavog novca u finansijski stabilne kompanije, luksuzna vozila, nekretnine, kupovina luksuzne robe, precenjeni najmovi kuća i stanova;
- pronalaženje visoko vrijednih građevinskih projekata i ulaganje u iste;
- osnivanje fiktivnih kompanija u kojoj je prijavljen samo jedan radnik sa ciljem vrlo brzo zatvaranja kompanije nakon što se realizuje prebacivanje porezne obaveze na istu;
- transfer novca putem međunarodnih novčanih sistemavkoa što je npr. Western Union;
- trgovanje kriptovalutama - bitcoinima i slično.

4.1. Pranje novca i finansiranje terorizma problem malih i otvorenih ekonomija

Kriminalne radnje pranja novca i finansiranja terorizma predstavljaju problem koji dovodi do veoma nepovoljnih učinaka na pravni, ekonomski i socijalni sistem i nacionalnu sigurnost svake zemlje pogođene ovim aktivnostima, a pogotovo ima negativne posljedice na male i otvorene ekonomije poput Bosne i Hercegovine.

Iako pranje novca i finansiranje terorizma predstavlja globalni problem, ove kriminalne radnje u velikoj mjeri najviše pogađaju male i otvorene ekonomije i predstavljaju ozbiljnu prijetnju integritetu takvih zemalja. Razlog ovoga leži u problemima sa kojima se suočavaju takve države kao što je Bosna i Hercegovina. Obično je to problem visokog stepena korupcije, neregulisana ili slabo kontrolisan regulatorni okvir, nedovoljna primjena zakona, visok procenat nezaposlenosti te plaćanja koja se velikim dijelom svode na gotovinska plaćanja. Najčešće posljedice koje prouzrokuju aktivnosti pranja novca i finansiranja terorizma su: narušavanje finansijske stabilnosti države, narušavanje programa reformi države, narušavanje programa ulaganja kroz strane investicije, rast tražnje za luksuznim dobrima, rast cijena nekretnina koje u krajnjoj instanci dovodi do rasta inflacije, političke nestabilnosti u zemlji i ugrožavanje nacionalne bezbjednosti.

Svjedoci smo zastrašujućih posljedica terorističkih radnji koje se dešavaju posljednjih godina i jedini načini koje države mogu uraditi je aktivno učešće i efikasna kontrola i praćenje tokova novca u cilju detektovanja i sprečavanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti.

Moneyval je 2016. godine obrazložio sljedeće konstatacije koje se tiču Bosne i Hercegovine u pogledu pranja novca i finansiranja terorizma (<http://msb.gov.ba>):

- BiH je pogodno područje za pranje novca i finansiranje terorističkih aktivnosti,
- Ne postoji sigurnost investicijskog sektora da neće biti zloupotrebljen,

- Rizik od finansiranja terorizma nije procjenjen od strane bh vlasti,
- Usklađen je postupak utvrđivanja materijalnih dokaza sa konvencijama iz Beča i Palerma u pogledu protivzakonite radnje pranja novca,
- Još uvijek se u praksi ne primjenjuje uspostavljeni okvir kojim se omogućilo zamrzavanje sredstava osoba i tijela utvrđenih u okviru rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a 1267,
- Neophodno usvajanjem zakona o sprečavanju pranja novca i borbe protiv finansiranja terorizma,
- Na nivou politika je neophodno uspostaviti bolju koordinaciju u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma.

MONEYVAL je već 2016. godine konstatovao da se Bosna i Hercegovina sve ozbiljnije i odgovornije pozicionira naspram pitanja sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, uz naznaku problema i nedostataka koji se tiču nepotpunog usklađivanja i nedovoljno izražene političke spremnosti i volje, kao i nepoštivanje postavljenih rokova u sprovođenju borbe u sprečavanju ovih kriminalnih radnji. Godine 2015. Stručna skupina za finansijsko djelovanje – FATF je dala ne tako pozitivno mišljenje za Bosnu i Hercegovinu u pogledu ove problematike. Te godine, Roger Wilkins, predsjednik FATF-a, je upozorio Vijeće ministara BiH da će Bosnu i Hercegovinu označiti kao zemlju koja nije dovoljno posvećena borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma te da će pozvati članice FATF-a da razmotre rizike vezane za BiH. Vijeće ministara BiH je u samo nekoliko dana usvojilo Akcijski plan vezan za pranje novca i finansiranje terorizma. Usvajanje Akcijskog plana je značilo da je Bosna i Hercegovina donijela veoma važnu ulogu u pogledu saradnje sa FATF i MONEYVAL organizacijama na rješavanju svojih strateških nedostataka vezanih za borbu protiv ovih krivičnih djela. MONEYVAL je u svom godišnjem izvještaju za 2020. godinu zaključio da je Bosna i Hercegovina za razliku od prethodnog perioda preduzela značajne korake u cilju otklanjanja nedostataka u borbi protiv finansiranja terorizma usvajanjem Odluke o izmjenama i dopunama Pravilnika o provedbi Rezolucije 1267 (Indikator, <https://indikator.ba/Vijest.aspx?p=1&id=32812&naslov=Moneyval%3A+BiH+definitivno+uklonjena+iz+postupka+pra%C4%87enja+4.+kruga+>).

Bosna i Hercegovina još uvijek nije ispunila sve preporuke za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma te i u 2024. godini rizikuje da se ponovo nađe na sivoj listi MONEYVAL-a, što će imati posljedice po finansijski, ekonomski i politički sistem te po građane BiH. Kako Bosna i Hercegovina realizuje najveći broj transakcija sa zemljama Evropske unije vraćanje na sivu listu bi značilo i otežavajuće okolnosti u realizaciji transakcija poput raskidanja saradnje sa pojedinim klijentima ili zatvaranje računa pojedinih poslovnih partnera u svijetu i sl (Indikator, 2019, <https://indikator.ba/Vijest.aspx?p=1&id=32812&naslov=Moneyval%3A+BiH+definitivno+uklonjena+iz+postupka+pra%C4%87enja+4.+kruga+>). Ono što je pozitivno i

predstavlja značajan korak naprijed u pogledu napretka u borbi protiv ovih kriminalnih radnje je što je Bosna i Hercegovina konačno u februaru 2024. godine usvojila novi Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma. Iako veoma važan, usvajanje ovog Zakona predstavlja samo jedan od koraka koje Bosna i Hercegovina mora preduzimati u narednom periodu u cilju kvalitetnije borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma.

U Bosni i Hercegovini, pogotovo u posljednjih pet godina možemo primjetiti značajan porast osnivanja firmi u vlasništvu stranih državljana prvenstveno iz zemalja poput Sirije, Ujedinjenih Arapskih Emirata i sl. Osnivanjem firmi u Bosni i Hercegovini, strani državljani dobijaju dozvole za boravak u Bosni i Hercegovini čime mogu sticati pravo na vlasništvo nad nekretninom u ime firmi čiji su vlasnici, a koje nisu moguće ostvariti ako fizička lica strani državljani. Na ovaj način zaobilaze propise i procedure propisane za fizička lica i dolaze do vlasništva na nekretninama. Jasno je da je poslovanje takvih firmi svedeno na minimum i to samo sa ciljem da se institucijama Bosne i Hercegovine može dokazati da firma posluje. Iz medija možemo vidjeti da se u okviru ovih aktivnosti kupovine zemljišta dovode u vezi i lica državljani Bosne i Hercegovine koja su od ranije poznata organima gonjena i dovođena u vezu sa organizovanim kriminalom.

Poznato je da se tokom vremena sa razvojem tehnike i tehnologije, metode i tehnike kojima se koriste osobe koje vrše pranje novca i finansiranje terorizma usavršavaju i mijenjaju, pogotovo u malim i otvorenim ekonomijama kakva je i Bosna i Hercegovina.

Već dugi niz godina investiranje u nekretnine predstavlja jedan od najčešće korištenih metoda prebacivanja nezakonito stečene imovinske koristi u legalne prihode, a kao posljedica nedovoljno kvalitetnog regulatornog okvira i odgovarajućeg sistema kontrole. Da bi osobe oprale imovinsku korist stečenu nezakonitim radnjama putem investiranja u uzgradnju nekretnine, moraju raditi na vještački kreiranim višim cijenama, što ujedno predstavlja jedan od razloga zbog kojeg danas imamo slučajeve da vrlo često cijene nekretnina ne padaju, a posljednjih godina čak i konstantno rastu. U ovom procesu opštine kao takođe jedan od obveznika u sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma i ujedno jedna od važnih institucija u procesu izgradnje nekretnina, moraju izdavati dozvole za izgradnju. Nažalost s obzirom da se radi o malim i otvorenim ekonomijama, vrlo često opštine ne raspolažu sredstvima kojima bi nadgledali i kontrolisali procese izgradnje u cilju sprečavanja eventualnim propusta i tada izdaju potrebne dozvole, a davanje dozvole je još jedan korak naprijed osobama koje obalvaju krivične radnje pranja novca. Dodatni problem predstavlja činjenica da osobe ili kompanije koje podnose zahtjeve opštinama za izdavanje dozvole za gradnju, nisu zakonski obavezne dostaviti dokaze o porijeklu kapitala koji će se investirati. Radnicima koji rade na poslovima izgradnje takvih nekretnina, kompanije ili osobe koje obavljaju krivične radnje pranja novca radove plaćaju prljavim novcem. Kada govorimo o nekretninama kao jednom od čestih metoda pranja novca u malim i otvorenim ekonomijama, prodaja postojećih nekretnina po znatno višim cijenama od realnih takođe predstavlja jedan od načina pranja novca.

4.2. Pravna regulativa u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma u Bosni i Hercegovini

U proteklim godinama zahvaljujući svim dosadašnjim izmjenama i dopunama zakonodavnog okvira pogotovo na nivou krivičnog zakonodavstva Bosne i Hercegovine, svorili su se uslovi koji su bili ključni i neophodni za efikasnu borbu protiv protivzakonitih radnji pranja novca i finansiranja terorizma. Pored navedenog uspostavljen su i neophodne odredbe pravnih standarda na međunarodnom nivou u ovoj oblasti, uz neophodnu i daljnu težnju za stalnim usklađivanjem nacionalnog zakonodavstva sa međunarodnim standardima.

U svakoj državi postoji niz zakona, podzakonskih akata, odredbi, preporuka koji definišu problematiku pranja novca i finansiranja terorizma i koji uređuju postupanje i nadležnosti svih institucija, agencija i ostalih učesnika koji su uključeni u borbu protiv organizovanog kriminala. Takođe i u Bosni i Hercegovini postoji niz zakona koji uređuju ovu oblast.

U Bosni i Hercegovini se primjenjuje niz državnih i međunarodnih zakona, procedura, odredbi, pravilnika, uredbi čiji je zadatak regulisanje pitanja detektovanja, kontrole i sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma u bankarskom sistemu i ostalim oblastima finansijskog sistema Bosne i Hercegovine. Takav regulatorni okvir predstavlja temelj za provođenje instrumenata i aktivnosti za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti ali uz obavezu stalnog prilagođavanja sa standardima na međunarodnom nivou.

Krivični zakoni Bosne i Hercegovine koji su trenutno na snazi su dobri zakoni i koji obuhvataju dosta velik broj krivičnih djela pružajući pravni okvir u borbi protiv organizovanog kriminala, međutim najveći problem u zemlji predstavlja primjena ovih zakona i ostalih regulatornih okvira. Također veliki problem predstavlja i nedonošenje novih zakona koji će pratiti zakone i direktive međunarodnih institucija i regulatornih organa. Međutim, kako je iznad navedeno usvajanjem novog Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma u februaru 2024. godine stvorili su se pozitivniji efekti koji daju nadu ka kvalitetnijem i boljem pristupu u borbi protiv protivzakonitih radnji pranja novca i finansiranja terorizma. Bosna i Hercegovina je također uslijed svog geopolitičkog položaja je ugrožena u pogledu organizovanog kriminala i posljedice ovih krivičnih radnji imaju odjeka na sve životne sfere. Bosna i Hercegovina u cilju aktivnijeg pristupa problematici organiziranog kriminala je pristupila izradi neophodnih dokumenata: Strategije i akcionih planova za borbu protiv organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini i procjene prijetnji od organizovanog kriminala. Takođe donesena je i Odluka o formiranju Radne grupe za izradu Strategije za borbu protiv organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini za period 2017-2020. godine (Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, "Strategija za borbu protiv organiziranog kriminala u Bosni i Hercegovini 2017-2020.", 2017, str. 3).

Kada govorimo o pravnoj legislativi u pogledu borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma osnovu predstavlja Strategija i akcioni plan za sprečavanje pranja novca i finansiranje terorističkih aktivnosti u BiH. Strategija sprečavanja pranja novca i finansiranja

terorizma svake zemlje ne samo Bosne i Hercegovine se treba treba zasnivati tj. biti u skladu sa dokumentima na međunarodnom nivou i konstantno prilagođavati svoje zakonodavstvo novim metodama i sredstvima borbe protiv ovih kriminalnih radnji.

Poslovi iz nadležnosti Finansijsko-obavještajnog odjela propisani su Zakonom o Državnoj agenciji za istrage i zaštitu („Službeni glasnik BiH“, br. 27/04, 63/04, 35/05, 49/09 i 40/12) i Zakonom osprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti („Službeni glasnik BiH“, broj 47/14) kojim se nalažu (Državna agencija za istrage i zaštitu, Finansijsko-obavještajni odjel, Statistički podaci i pojavni oblici pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, 2015, str. 4):

- mjere, radnje i postupci kako u finansijskom tako i u nefinansijskom sektoru s ciljem sprečavanja kriminalnih radnji pranja novca i finansiranja terorizma;
- obveznici koji su dužni provoditi donesene mjere i propise;
- nadzor nad obveznicima u provođenju mjera, radnji i postupaka;
- zadaci i nadležnosti Finansijsko obavještanje organizacije i SIPA-e;
- međuinstitucionalna saradnja nadležnih organa na nivou države, entiteta i ostalih nivoa državnog uređenja BiH;
- međunarodna saradnja;
- zadaci i nadležnosti drugih organa i pravnih osoba s javnim ovlaštenjima u ovoj oblasti,
- i ostali poslovi i zadaci koji su značajni u sprečavanju kriminalnih radnji.

Pored zakona i podzakonskih akata kako je i navedeno postoji i niz drugih dokumenata i pravilnika kojima se jasnije uređuju i definišu pojedine oblasti i načini detektovanja i sprečavanja kriminalnih radnji te je tako Pravilnikom o provođenju Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti dosta detaljnije regulisana oblast pranja novca i finansiranja terorizma čime je olakšava primjena Zakona. Kako bi se obveznicima olakšao rad i izbjegli bilo kakvi propusti u primjeni zakonodavnih okvira u primjeni je Uputstvo o načinu popune obrazaca i elektronskog unosa podataka za prijavu novčanih transakcija od strane obveznika. Ovim dokumentom se definiše način na koji se u procesu prijave novčanih transakcija FOO i SIPA-i vrši popunjavanje obrazaca i elektronskog unosa podataka.

Svi obveznici u cilju sprečavanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti su obavezni provoditi mjere, procese i radnje za detektovanje i sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma. Finansijsko obavještajna organizacija posjeduje bazu podataka u kojoj su registrovani svi obveznici u finansijskom i nefinansijskom sektoru. Sve transakcije

koje se na osnovu Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti prijave Finansijsko obavještajnoj organizaciji predstavljaju sumnjive transakcije i koja takve se evidentiraju i dalje obrađuju u AMLS bazi podataka. Ova baza podataka FOO-a čini osnovnu bazu podataka svih otvorenih predmeta. (Državna agencija za istrage i zaštitu, Finansijsko-obavještajni odjel, Statistički podaci i pojavni oblici pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, 2015, str. 5).

Potrebno je istaći kako u skladu sa pravnom regulativom i svim propisima i odlukama, sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma u Bosni i Hercegovini je u nadležnost čitavog sistema u okviru kojeg su na osnovu zakonski definisanih procedura i propisa definisane i uloge svih učesnika i njihova međusobna koordinacija i saradnja.

U Bosni i Hercegovini su za otkrivanje i sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti zakonski definisane mjere koje su dužni provoditi sljedeći obveznici (Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti („Službeni glasnik BiH“ broj 47/14) i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti („Službeni glasnik BiH“ broj 67/16):

- banke;
- osiguravajuća društva, društva za posredovanje u osiguranju, koja imaju dozvolu za obavljanje poslova životnog osiguranja;
- lizing društva;
- mikrokreditne organizacije;
- ovlašteni posrednici koji trguju finansijskim instrumentima, devizama, razmjennom, kamatnim stopama, indeksnim instrumentima, prenosivim vrijednosnim papirima i robnim fjučersima;
- društva koja se bave elektronskim prijenosom novca;
- investiciona i penzionna društva i fondovi, nezavisno od pravne forme;
- pošte;
- kazina, kockarnice i drugi organizatori igara na sreću i posebnih lutrija, a naročito kladioničkih igara, igara na sreću na automatima i igara na sreću na internetu i drugim telekomunikacijskim sredstvima;
- mjenjačnice;
- zalagaonice;
- Lica koja obavljaju profesionalne djelatnosti:

- notari,
- advokati,
- računovođe,
- revizori,
- pravna i fizička lica koja obavljaju računovodstvene i usluge poreskog savjetovanja.
- agencije za nekretnine;
- pravna i fizička lica koja se bave sljedećim poslovima:
 - prijemom i/ili raspodjelom novca ili imovine u humanitarne, dobrotvorne, vjerske, prosvjetne ili socijalne svrhe,
 - prijenosom novca ili vrijednosti,
 - factoringom,
 - forfaitingom,
 - čuvanjem, investiranjem, održavanjem, upravljanjem ili davanjem savjeta u vezi s upravljanjem imovinom trećih lica,
 - izdavanje, upravljanje i poslovanje s platnim i kreditnim karticama i drugim sredstvima plaćanja,
 - izdavanje finansijskih garancija i drugih jemstava i obaveza,
 - davanje zajmova, kreditiranje, nuđenje i posredovanje u pregovorima o zajmovima,
 - organiziranje i vođenje licitacija,
 - promet plemenitih metala i dragog kamenja i njihovih proizvoda,
 - trgovina umjetničkim predmetima, plovilima, vozilima i letjelicama,
- agencije za privatizaciju.

4.3. Uloga finansijskih institucija i organizacija u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma

Postojeći standardi na međunarodnom nivou i nacionalni zakoni i propisi su uređeni tako da postavljaju cjelokupni sistem za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti na način da isti ne može biti u nadležnosti jedne institucije. Cjelokupni sistem za borbu protiv ovih kriminalnih radnji je u nadležnosti svih institucija, organizacija, regulatornih tijela i ostalih učesnika u ovom procesu koji moraju zajednički djelovati i čija je pojedinačna uloga jasno definisana uz obaveznu međusobnu interakciju i saradnju kako na državnom tako i na internacionalnom nivou.

Finansijske institucije se nalaze u središtu pružanja finansijskih usluga, te su samim time i u središtu problematike pranja novca i finansiranja terorizma s obzirom i na činjenicu da se obje ove kriminalne radnje u jednoj svojoj fazi moraju obaviti posredstvom finansijskih institucija. Finansijske institucije upravo zbog toga moraju težiti za stalnim usavršavanjem regulatornog sistema i kontrole ovih protivzakonitih radnji, a sve u cilju zaštite reputacije i integriteta države i njenih građana. Sve finansijske institucije koje vrše transfer sredstava potencijalno su osjetljive i predstavljaju metu za kriminalne radnje pranja novca i finansiranja terorizma. Nivo osjetljivosti se razlikuje od institucije do institucije i zavisi od više različitih unutrašnjih faktora kao što su broj i nivo usluga koje nudi finansijski sektor zatim veličina i zrelost finansijskih institucija, obučenosn učesnika u finansijskom sektoru, kvalitet i efikasnost sistema nadzora i kontrole te zakonodavstvo države i procedure u samom finansijskom sektoru.

S obzirom da bankarski sektor predstavlja središno pa vrlo privlačno sredstvo za pranje novca i finansiranje terorizma, zbog brzine i jednostavnosti kojom se prljav novac i novac za finansiranje terorizma može premjestiti na lokalnom i međunarodnom nivou, uloga banaka je veoma važna u procesu otkrivanja i sprečavanja ovih kriminalnih radnji te saradnja sa svim ostalim finansijskim institucijama i tijelima koja su zadužena za provođenje, unapređenje i provođenje mjera u cilju sprečavanja kriminalnih radnji.

Za razliku od svih ostalih finansijskih institucija, banke imaju najvažniju ulogu u sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, s obzirom da tokom procesa pranja novca, kada se prljav novac prebacuje u legalne izvore sredstava tj. u čist novac, ta sredstva se u jednom momentu moraju pojaviti u bankarskom sistemu kao uskoposljedni dio procesa pranja novca. Tako da je uloga banaka kao finansijskih institucija u sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma putem kontrole bankarskih transakcija od velikog značaja. Pored banaka kao najvažnijih finansijskih institucija velika uloga je svakako i ostalih institucija i organizacija kroz sistem nadzora regulatornih institucija i organizacija te sistema kažnjavanja od strane zakonodavskih organa. Kako bi se procesi sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma provodili ključno je dobro poznavanje zakonodavne regulative i postojanje propisanih i jasnih pravila kojima se koriste sve finansijske institucije i potreba za stalnim usavršavanjem i edukovanjem svih učesnika u tom sistemu.

Osnovna uloga finansijskih institucija i organizacija u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma ogleda se u efikasnom načinu otkrivanja sumnjivih transakcija vezanih za ove protivzakonite radnje i njihovoj adekvatnoj analizi. Sljedeća važna uloga se odnosi na ulogu ovlaštenih osoba u finansijskim institucijama i organizacijama koje takve transakcije moraju takve transakcije prijaviti na daljnu analizu.

U Bosni i Hercegovini postoji tijelo koje se bavi i vodi računa o provođenju, unapređenju i razvijanju instrumenata i mjera sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, a to je FATF. Pored FATF-a u cilju sprečavanja kriminalnih radnji pranja novca i finansiranja terorizma aktivne organizacije i tijela su: SIPA, UIO, Granična policija BiH, nadležni odrgani entiteta i Brčko Distrikta, ministarstva, policija, tužilaštva, sudovi, agencije za provođenje zakona.

4.3.1. Finansijsko obavještajna organizacija – SIPA

Za poslove i zadatke u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma u Bosni i Hercegovini nadležno je Finansijsko obavještajno odjeljenje SIPA-e. Finansijsko obavještajno odjeljenje je u potpunosti sposobno da sprovede najkompleksnije istrage krivičnih djela organizovanog kriminala koa što je pranje novca i finansiranje terorističkih aktivnosti. U Bosni i Hercegovini, FOO predstavlja centralnu instituciju za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma. SIPA svoje djelatnosti u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti realizira na osnovu postojećih standarda na međunarodnom nivou. Za razliku od nekih drugih zemalja gdje su finansijsko obavještajne jedinice postavljene tako da funkcionišu više kao administrativne jedinice i samostalne organizacije ministarstava finansija država u Bosni i Hercegovini Finansijsko obavještajni odjel predstavlja SIPA-inu osnovnu organizacionu jedinicu (Finansijsko-obavještajni odjel - SIPA.GOV.BA).

U Bosni i Hercegovini je tek krajem 2004. godine na snagu stupio prvi Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti. Iste godine je u okviru SIPA-e postavljeno i funkcionisanje Finansijsko obavještajnog odjela, a krajem čestog mjeseca 2005. godine Finansijsko obavještajni odjel je primljen je u članstvo Egmont grupe kao svjetske mreže finansijsko obavještajnih jedinica (Državna agencija za istrage i zaštitu, Finansijsko-obavještajni odjel, Statistički podaci i pojavni oblici pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, 2015, str. 3).

Pored Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti te unutrašnjeg uređenja odnosa unutar same SIPA-e, akcentat se stavlja na aktivnu saradnju sa drugim državama i međunarodnim institucijama zaduženim za aktivnosti iz ove oblasti krivičnih radnji. Finansijsko-obavještajni odjel je i uspostavljen u ovu svrhu, sa zadatkom da provodi aktivnosti kao što su primanje, prikupljanje, kontrola i analiza svih zabrimljenih informacija. Svi obveznici su dužni da o svakoj sumnjivoj transakciji redovno obavještavaju Finansijsko obavještajni odjel i državnu agenciju za istragu i zaštitu BiH.

4.3.2. Bankarski sektor

Bankarski sektor u Bosni i Hercegovini je od vremena svjetske ekonomske krize pa do danas pretrpio veliki broj promjena. Taj period je obilježen gašenjem nekoliko banaka i veliki broj filijala različitih banaka sa jedne strane i možemo reći dosta pozitivno finansijsko stanje u bankarskom sektoru u odnosu na ostale segmente u BiH. Može se reći da su banke koje posluju na teritoriji Bosne i Hercegovine imale strategiju koja im je osigurala ne toliko velike probleme u odnosu na probleme sa kojima su se susretale druge institucije u drugim sektorima.

Bankarski sektor je sa jedne strane važna karika u procesu pranja novca i finansiranja terorizma, a sa druge strane prvi odbrambeni mehanizam u detektovanju i sprečavanju ovakvih kriminalnih radnji. U bankarskom sektoru integracija prljavog novca u legalne tokove se vrši putem kredita, gotovinskih uplata velikih razmjera, gotovinske uplate po osnovu pozajmica i slično.

Banke igraju veoma važnu ulogu u sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma je one kao finansijske institucije i prvi odbrambeni mehanizam su vrlo važne svim državnim i međunarodnim tijelima u borbi protiv ovih kriminalnih aktivnosti. Ovo znači da bankarski sistem mora pravovremeno i detaljno izrađivati i na vrijeme procesuirati sve neophodne izvještaje i pridržavati se mjera, uputstava, smjernice i odluka regulatornih tijela zaduženih za ovu oblast. Sve banke po zakonu su obavezne usvojiti vlastiti program usklađivanja sa zakonskim i ostalim propisima i programima za sprečavanje ovih kriminalnih radnji na nacionalnom i međunarodnom nivou. Neki od tih zadataka koje banke u ovom pogledu moraju provoditi su: donošenje niza internih akata, redovno provođenje obavezne interne kontrole, obuka bankarskih službenika, eksterne kontrole, određivanje službenika zaduženog za ovu oblast, redovno izvještavanje prema regulatornim tijelima, saraduje sa međunarodnim institucijama zaduženim za ovu oblast i sl.

Bosna i Hercegovina je 2014. godine usvojila naredni Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja, a 2016. godine godine su usvojene izmjene tog Zakona te u februaru 2024. godine novi Zakon i koji jasno kaže da banka mora čuvati integritet one osobe, tj. onih osoba koja obavljaju poslove u vezi sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma te sve sumnjive transakcije koje banka primjeti ili otkrije mora prijaviti FOO i takve informacije ne smiju biti otkrivene trećim licima.

4.3.3. Ostale regulatorne i finansijske institucije

Usklađivanje zakona i ostalih propisa na državnom sa standardima na međunarodnom nivou predstavljaju za Bosnu i Hercegovinu važne korake za ekonomsku, socijalnu i finansijsku stabilnost. Jedan od tih koraka je bio i potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju koji je ujedno predstavljao i prvi ugovorni odnos sa EU. Potpisivanjem ovog sporazuma institucije BiH su se obavezale pridržavati se ugovorenih aktivnosti u provođenju obaveznih

odredbi u području ispunjavanja jasno definisanih kriterijuma za punopravno članstvo u Evropsku uniju. U pogledu procesa pridruživanja Bosna i Hercegovina će u narednom periodu morati obratiti posebnu pažnju na oblast sigurnosti i unutrašnjih poslova kao jedno od veoma važnih poglavlja je oblast unutrašnjih poslova i sigurnosti, a koje se upravo najvećim dijelom odnosi na sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti.

Tabela 1: Strateški projekat: Implementacija akcionog plana za provedbu Strategije za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti

Aktivnosti	Nositelj aktivnosti	Indikator provedbe	Rok za realizaciju projekta
U cilju efikasnije provjere baze podataka FOO i uvezivanja sa spoljnim izvorima informacija potrebna je uspostava efikasne elektronske baze podataka koja će uvezati baze o krivičnim djelima u svim uključenim institucijama.		Uspostavljanje mnogostruke elektronske provjere za FOO u bazama podataka o protivzakonitim radnja do 31.12.2010	2010.
Učešće u ispunjenju uslova u borbi protiv protivzakonitih radnji definisanih u Strategiji integracije u EU i mapi puta za bezvizni režim za BiH Izrada nacrti i usvajanje podzakonskih akata vezanih za Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti		Strategija i Akcioni plan za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti izrađeni do 30.09.2009; svi ciljevi ostvarni do 31.12.2013. Izrada nacrti i usvajanje podzakonskih akata od strane ministra sigurnosti u zakonski propisanom vremenskom roku	2013. 2009.

Učešće u realizaciji procjene efektivnosti aktivnosti u vezi sa Zakonom o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti i relevantnih podzakonskih akata	Sektor za sprečavanje organizovanog kriminala i korupcije	Izvršena procjena provedbenih mjera i održivosti pravnog okvira do 31.12.2010.	2011.
---	---	--	-------

Izvor: Strateški plan 2011-2013., Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine, 2010. godina

U Bosni i Hercegovini pored ranije navedenih institucija djeluje i Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije. Agencija je 2014. godine krenula sa izradom Nacrta strategije za borbu protiv korupcije i Akcionog plana za period 2015–2019. godina, a koje je Vijeće ministara BiH usvojilo u maju 2015. godine. Nakon ovoga je uslijedio niz koraka i donošenje strategija i akcionih planova, s obzirom na kompleksan proces reformi u oblasti sprečavanja radnji organiziranog kriminala koji zahtijeva što efikasniji zakonski okvir za njegovu realizaciju i sprovođenje. Za razliku od drugih zemalja, u Bosni i Hercegovini veliki problem predstavlja struktura vlasti, tj. činjenica da postoji više nivoa vlasti zbog kojih je proces borbe protiv organiziranog kriminala, pranja novca i finansiranja terorizma dodatno otežan zbog kompleksnosti normativnog okvira i velike količine zakona na svim nivoima (apik.ba).

Kao u svim državama u svijetu pa tako i u Bosni i Hercegovini od velike je važnosti da se načini i procesi novčanih tokova stave pod posebnu kontrolu. Ovje se posebna pažnja treba obratiti na raspolaganje novčanih sredstava od strane pojedinaca čije se porijeklo tih sredstava ne temelji na zakonito prijavljenim prihodima i plaćenom porezu. Ovdje govorimo o slučajevima kada takve osobe troše novac koji nije stečen legalnim putem i legalno prijavljenim prihodima. Aktivnosti svih ostalih strategija i pravilnika mora biti povezan sa onim sadržanim u Strategijama za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti. Provedba svih neophodnih aktivnosti znači obaveznu koordinaciju među svim institucijama i regulatornim tijelima kao što je poreska uprava, policija, tužilaštvo, SIPA, APIK, revizije i ostala tijela i organizacije uključene u borbu protiv korupcije na svim nivoima države.

U Bosni i Hercegovini je institucijama, kao što je i u velikom broju zemalja putem Zakona za sprečavanje ovih kriminalnih radnji regulisana obavezna procedura provođenja određenih instrumenata za detektovanje i sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma. Tako su npr. banke dužne dostavljati obavezne podatke iz njihovog djelokruga poslova u domenu otkrivanja i sprečavanja protivzakonitih radnji, UIO provodi otkrivanje međunarodnih tranfera finansijskih sredstava, plemenitih metala i dragog kamenja u vrijednosti do 20.000 KM i iznad.

4.4. Uloga međunarodnih institucija i organizacija u borbi protiv sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma u BiH

Pranje novca i finansiranje terorističkih aktivnosti predstavlja globalni problem sa kojim se suočavaju sve zemlje, međutim ove kriminalne radnje mogu biti najviše pogubne za male i otvorene ekonomije. Upravo iz ovog razloga uloga mnogih međunarodnih institucija i organizacija je kontinuirano provođenje aktivnosti koje se bave problemom pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti i intenzivna međusobna saradnja i saradnja sa svim zemljama.

Kada govorimo o saradnji na međunarodnom nivou, ona se odnosi na konkretne istražne aktivnosti kao i na ispunjavanje preuzetih obaveza Bosne i Hercegovine na međunarodnom nivou u oblasti borbe protiv pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti.

U skladu sa Zakonom o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti u Bosni i Hercegovini, Finansijsko obavještajna jedinica zajedno sa institucijama i regulatornim organima na međunarodnom nivou redovno vrši razmjenu podataka i informacija te neophodnih dokumenata. Tako prikupljeni podaci i informacije se nakon izvršenih analiza i dobijenih rezultata istraživanja prosljeđuju državnim i međunarodnim tužilaštvima i nadležnim tijelima.

Kako bi uloga međunarodnih institucija i organizacija u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti bila djelotvorna i kako bi mehanizmi za međunarodnu saradnju bili učinkoviti, unutar Bosne i Hercegovine je neophodno postojanje odgovarajućih nadležnih tijela koja će kontinuirano saradivati sa drugim institucijama i organima na međunarodnom nivou i koja će putem jasnih procedura odgovarati i realizovati zahtjeve za dostavu neophodnih informacija za osobe i organizacije za koje se sumnja da su uključene u procese pranja novca i finansiranja terorizma.

4.5. Instrumenti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma u BiH

Na osnovu Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, ostalih zakonskih i podzakonskih akata, smernica, odluka na nivou BiH i međunarodnom nivou institucije tj. učesnici u sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma obavezni su provodi sve naložene instrumente, mjere i aktivnosti, a to su (Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti („Službeni glasnik BiH“ broj 47/14) i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti („Službeni glasnik BiH“ broj 67/16)):

- Program procjene rizika: Kako bi se sprovodila obavezna procjena rizika dužnost obveznika je da usvoje interni program u pisanoj formi čija je svrha određivanje stepena rizika klijenta ili skupine klijenata po različitim osnovama. To može biti geografsko područje njihovog poslovanja tj. rada, poslovni odnos po kojem vrše transakcije, vrsta

posla tj. predmet poslovanja kroz proizvode i usluge, način pružanja usluga drugim klijentima, tehnika i tehnologija koja može biti upotrebljena u cilju realizacije krivotvorenih radnji i slično. Ovo je samo jeda od niza koraka koji obveznici moraju poduzeti te pored navedenog program također podrazumijeva i usvajanje procedura po kojima se vrši prijem klijenata i postupanje sa klijentom, poslovi pripreme analize rizika, interna revizija, upoznavanje i stalno edukovanje zaposlenih, odgovornost zaposlenih u domenu provođenja instrumenata sprečavanja kriminalnih radnji, sistem po kojem će se detektovati i prijavljivati sumnjive transakcije. Cijeli program procjene rizika se provodi kako bi se stvorile mogućnosti za utvrđivanje nivoa rizika pojedinačnog klijenta ili skupine, njihovih poslovnih odnosa i transakcija koje provode kako bi se promptno djelovalo i na vrijeme otkrilo i spriječilo provođenje kriminalnih radnji pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti. Sam sistem pripreme procjene rizika se realizuje na osnovu smjernica o procjeni rizika a koje se utvrđuju od strane Finansijsko obavještajnog odjeljenja i nadležnih nadzornih organa. Dužnost svakog obveznika je prilikom uspostavljanja poslovnog odnosa sa novim klijentom preduzeti sve neophodne propisane mjere, najprije provesti obaveznu identifikaciju klijenta te kasnije njegovo konstantno praćenje prema jasnim procedurama, a to je kontrola provođenja transakcija od 30.000 KM i iznad (za klijente koji se bave poslovima prodaje i trgovine umjetničkih djela, vozila, plovima i letjelica) i od 4.000 KM za klijente koji se bave poslovanjem kockarnica, igara na sreću i kazina. Ovu proceduru realizacije transakcija klijenta ili grupe klijenata obveznik je obavezan kontrolisati kada se radi bilo o jednoj transakciji ili transakciji u više navrata a koje su povezane. Obveznik je dužan evidentirati sve transakcije ili sam klijente i grupe klijenata ukoliko postoji sumnja u npr. tačnost prikupljenih informacija o samom klijentu ili krajnjem vlasniku klijenta kao i transakcijama u vrijednosti manjoj od navedenog praga od 30.000 KM ukoliko postoji osnovan razlog da je takva transakcija sumnjiva. Tako da je obaveza obveznika da konstatno vrši mjere identifikovanja i kontrole tj. sistema praćenja postojećih i novih klijenata. Ukoliko se desi da obveznik nije u mogućnosti sprovesti obavezne mjere provjere rizika klijenta, grupe klijenata ili transakcije dužan je prekinuti tj obustaviti takvu izvršenje takve transakcije ili ukoliko se radi o klijentu prekinuti poslovni odnos. Nakon ovakvog slučaja gdje obveznik iz opravdanih razloga prekida izvršenje transakcije ili poslovnog odnosa sa klijentom, dužan je o tome informisati Finansijsko obavještajni odjel i dostaviti im sve podatke o transakciji i/ili klijentu i grupi klijenata koje je do tog momenta prikupio.

- Saradnja Obveznika i SIPA-e: Kako je i iznad navedeno obveznik je dužan saradivati sa FOO pri SIPA-i kao i sa nadzornik organima u cilju redovnog izvještavanja o klijentima i grupi klijenata kao i transakcijama koje realiziraju kroz dostave podataka, informacija i dokumentacije o istim, izvještavanje o svim nepravilnostima i sumnjivim transakcijama i klijentima te ostali poslovi u domenu sprečavanja krivotvorenih radnji pranja novca i finansiranja terorizma, a koje bi prouzročile narušavanje ekonomske i finansijske stabilnosti sistema Bosne i Hercegovine.

- Edukacija i stručno usavršavanje: Edukacija i stručno usavršavanje je obaveza svih obveznika u cilju borbe protiv krivotvorenih kradnji SPN i FT, kao i edukovanje svih uposlenika koji u svom redovnom poslovanju direktno ili indirektno provode poslove u domenu sprečavanja ovakvih krivotvorenih radnji.
- Rizik pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti: Za svakog klijenta, grupu klijenata, poslovni odnos, transakciju koja se treba izvršiti te proizvod i uslugu koju treba upotrijebiti u poslovnom odnosu možemo reći da predstavlja rizik da se može zloupotrijebiti i cilju provođenja krivotvorenih radnji pranja novca i finansiranja terorizma. Upravo iz ovog razloga obveznik je dužan raditi procjenu rizika za svakog klijenta, transakciju, poslovni odnos i uslugu i proizvod kako bi se odredio nivo rizika. Da bi obveznik imao mogućnost kvalitetno sprovesti obavezne propisane instrumente i mjere praćenja klijenta, transakcija, poslovnih odnosa i proizvoda i usluga, a koje su propisane zakonskim i podzakonskim aktima neophodna je analiza rizika jer od same kategorije rizika zavisi i vrsta i način identifikacije i praćenja.
- Mjere praćenja poslovne aktivnosti klijenta: Kako si se provodile ove mjere klijenta potrebno je posmatrati njegovo poslovanje kao i prirodu poslovnog odnosa koje klijenta realizira sa drugim klijentima te svrhu tih poslovnih odnosa. Cilj provođenja ovih mjera je utvrđivanje postoje li sumnjive transakcije koje ukazuju na provođenje istih u cilju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti. Mjere koje se koriste u cilju praćenja poslovne aktivnosti su: analiziranje podataka o provođenju transakcija i trgovini tj. pupovini i prodaji finansijskim instrumentima. Da li će neka transakcija biti evidentirana kao sumnjiva zavisi od kriterija sumnje koji se definiše na osnovu jasne liste indikatora putem kojih se prepoznaju takve transakcije.

U Bosni i Hercegovini zakonska obaveza je da sva pravna lica koja posluju na teritoriji zemlje moraju biti registrovana putem Registra privrednih subjekata te su time javnosti dostupne osnovne informacije o pravnim licima. Banke i finansijske institucije su za sva pravna lica obavezne da identifikuju stvarne krajnje vlasnike pravnog lica. Ono što predstavlja problem kod definisanja stvarnog vlasnika pravnog lica je postojanje različitog tumačenja šta zaista predstavlja stvarno vlasništvo. U većini slučajeva, stvarno vlasništvo banke i finansijske institucije u skladu sa Zakonom o SPN i FT posmatraju vlasništvo koje se ograničava na direktno posjedovanje 25% ili više suvlasništva u jednom pravnom licu tj. firmi. Kroz istraživački rad nije se moglo doći do informacije da li se te informacije ažuriraju na adekvatan način s obzirom da su pravna lica dužna u roku od 15 dana od promjene prijave tu promjenu dostaviti nadležnim institucijama i sve promjene redovno voditi u knjizi udjela u svojoj kompaniji koja predstavlja trajni dokument kompanije i koji mora biti predložen u slučaju inspekcijuskog nadzora i koji u potpunosti mora odgovarati podacima koji se dostavljaju institucijama. Vlasti Bosne i Hercegovine nisu procijenile rizike od pranja novca i finansiranja terorizma povezane s vrstama pravnih lica koja se osnivaju u Bosni i Hercegovini. Ne postoje direktni mehanizmi koji mogu osigurati da informacije o stvarnim vlasnicima budu u potpunosti tačne i pravovremeno ažurirane a od elementarnog su značaja

u procjeni rizika. Koliko je poznato kroz informacije prikupljenje istraživanjem, podaci o stvarnim vlasnicima kojima se koriste regulatorni organi i institucije su informacije prikupljene na osnovu postojećih informacija dobijenih od banaka na osnovu zahtjeva u pogledu provjere pravnih lica sa kojima banka posluje, gdje je pravno lice dužno takve podatke dostavljati banci na početku svake fiskalne godine i u toku godine ukoliko dođe do promjena.

4.5.1. Uticaj instrumenata u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma u BiH

Kada govorimo o instrumentima sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma sa aspekta bankarskog sistema u Bosni i Hercegovini instrumente trebamo posmatrati sa sljedeća četiri segmenta tj. četiri osnovne politike: politika prihvatljivosti klijenta, identifikacije, praćenja i upravljanja rizikom. Svakako od ovih politika je možemo slobodno reći zasebna i zasebno se posmatra i svaka od njih ima svoje instrumente.

Kod politike prihvatljivosti, svaka banka posebno određuje sa kojim klijentima želi poslovati, a sa kojima ne želi ući u poslovne odnose. Ova odluka zavisi od toga koje liste banka želi poštovati osim UN konsolidovane sliste koja je obavezna za sve banke, s obzirom da je Bosna i Hercegovina ratifikovala jedino ovaj sporazum gdje se u tom kontekstu pominje lista Vijeća Evrope ali ne za pojedinačnog klijenta već za geografsko područje, dakle za zemlju koja je pod sankcijom kao što je na primjer Iran, Sjeverna Koreja i odnedavno Bjelorusija. Ovo znači da ljudi ili pravna lica koja su sa tih geografskih područja predstavljaju potencijalnu prijetnju i rizik. Ostalo je do banke koje će dodatne liste poštovati npr. Američku listu, listu EU, Njemačka savezna banka – Bundes banke. Kada banka odredi koje liste želi poštovati, onda zna sa kojim klijentima iz zemalja u skladu sa prihvaćenim listama neće poslovati tj. neće im otvarati račune u svojoj banci, niti će realizovati transakcije sa onim klijentima iz zemalja koji su na tim listama. Navedeno predstavlja primjenu politike prihvatljivosti klijenta koja propiše strukturu klijenata.

Politika prihvatljivosti ima tri nivoa rizika:

- nizak,
- srednji i
- visok.

Sljedeće što dolazi i što banke moraju primjenjivati je politika identifikacije klijenta koja može biti:

- pojednostavljena,
- standardna i
- pojačana.

Pojačanu politiku banka primjenjuje kod klijenata koji predstavljaju visok stepen rizika. Standardnu identifikaciju banka primjenjuje kod srednjeg rizika prihvatljivosti, a kod niskog

nivoa rizika se primjenjuje pojednostavljena identifikacija. Tako pojednostavljena identifikacija su na primjer primaoci redovnih primanja (penzije, državne institucije). Standardna su lica koja rade značajnije transfere (prodaja imovine, isplata dobiti), a pojačana identifikacija se odnosi na npr. politički eksponirane osobe, poslovna djelatnost za pravno lice tako da tu banka ima pojačane mjere i praćenje transakcija.

Treća politika je politika praćenja transakcija klijenata koja prati uobičajene transakcije klijenata i sve što prelazi okvire redovnih transakcija se posebno kontrolira. Nakon ovoga dolazi se do dijela IT suporta, dakle šta postoji od softvera, da li će kontrola biti u realnom vremenu, kratkom vremenu ili poslije izvršenja transakcije. Segmentiraju se iznosi transakcija, parcijalne transakcije ono što predstavlja razdvajanje transfera, da li se posmatraju transferi u gotovini, transakcije prema visoko rizičnim zemljama, prvi transferi i sl. Tako da su ovo sve podelementi unutar politike praćenja transakcija klijenta.

Četvrta politika je politika upravljanja rizikom koja npr. znači kada se nešto u prethodnim politikama, na primjer u politici praćenja identifikovalo kao sumnjivo, banka mora obavijestiti FOO, od koje dobija informacije šta će dalje postupati prema navedenom slučaju čija je transakcija identifikovana kao sumnjiva.

Pored iznad navedenog, postoji obuka i trening uposlenika, usvajanje procjena rizika shodno svim gore navedenim (geografsko područje klijenta, iskustvo sa klijentom, bankina saznanja o klijentu, transakcije klijenta, profil klijenta itd.), interna revizija krajem svake godine, nezavisna vanjska revizija, revizija regulatora tj. Agencije za bankarstvo FBiH koja tretira banke sa sjedištem u FBiH, a Agencija za bankarstvo RS tretira banke sa sjedištem u RS.

Svaku ovu politiku možemo posmatrati kao poseban instrument tj. instrumente. Svakoj banci i BiH je pored obavezne UN konsolidovane liste ostavljeno da sama odluči koje dodatne liste će prihvatiti jer banka slobodno vrši odabir svojih klijenata. Tako jedna banka podržava jednu listu dok druge nake možda tu listu neće podržati tj. prihvatiti, s obzirom da je to pravo banke. Međutim, pozadinski posmatrajući ovo nije ni malo lagana odluka niti za banku koja na primjer neće da podrži neku listu niti za banku koja tu listu podrži. Ovo navodimo iz razloga što se zna desiti da klijent koji dolazi iz zemlje koja je određena kao rizična ili je pod sankcijom ne može otvoriti račun u toj banci iako se možda radi o potpuno poslovno zdravoj kompaniji.

Takođe kod korespondentnih poslovnih odnosa uključujući i RMA (Procjena materijalnosti rizika (engl. Relationship Management Application)) određuje materijalnost rizika, te prema tome i profil rizika u banci. gdje se radi o procjeni korespondentnih poslovnih odnosa tj. rizika korespondentnih poslovnih odnosa, gdje banka pruža informacije koje liste poštuje, može se banka dovesti u situaciju da ukoliko ne poštuje neke liste može dobiti odluku da neka kompanija neće saradivati sa tom bankom jer kompanija koja kod samog otvaranja poslovnog odnosa preuzima da radi sa bankom koja je direktno ugrožava. Klijent je na ovaj način direktno ugrožen ukoliko prihvati ući u poslovni odnos sa bankom npr. kroz vlasničku strukturu klijenta jer vlasnici dolaze uzimimo za primjer Ameriku sa kojom banka ne stupa u

poslovne odnose s obzirom na prihvaćene liste ili npr. kroz strukturu investicija. Tako da koliko instrumenti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma trebaju biti djelotvorni i spriječiti kriminalne radnje i osigurati razvoj ekonomije i porast investicija u neku zemlju, ukoliko pogledamo navedeno nažalost mogu biti i ograničavajući faktor. Međutim, uticaj instrumenata sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma svakako ima puno značajniji pozitivan uticaj na privredu malih i otvorenih ekonomija pa time i Bosne i Hercegovine, a samo u manjoj mjeri negativan uticaj, s obzirom na gore navedeno.

5. ANALIZA I REZULTATI ANALIZE INSTRUMENTATA SPREČAVANJA PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA U BOSNI I HERCEGOVINI

5.1. Uvod i metodologija

U završnom radu kao izvori podataka korišteni su sekundarni podaci koji su prikupljeni iz domaće i inostrane naučne i stručne literature kao što su stručni članci i knjige koje se bave tematikom završnog rada. Takođe korištene su relevantne internetske stranice i baze podataka dostupne na Ekonomskom fakultetu u Sarajevu.

Za analizu podataka koristile su se naučne metode istraživanja: induktivna i deduktivna metoda, metoda analize i sinteze, metoda generalizacije, komparativna metoda, metoda dokazivanja, metoda opovrgavanja, metoda klasifikacije, statistička metoda i metoda mjerenja.

5.2. Analiza podataka

Kako i sama Državna agencija za istrage i zaštitu ističe, veliki izazov u borbi protiv krivičnih djela naročito u domenu pranja novca i finansiranja terorizma predstavlja zakonodavstvo i sistem funkcionisanja institucija u Bosni i Hercegovini koji je takav nije u nadležnosti samo jedne institucije već naprotiv cijeli je proces u nadležnosti institucija na svim nivoima vlasti. Sve institucije na svim nivoima vlasti uz postojeće zakonsko dužne su sarađivati što proces borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma kojie sam po sebi komplikovan čini još komplikovanim.

Bosna i Hercegovina je kao jedna od članica MONEYVAL-a, prihvatila sve međunarodne standarde utvrđene za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma te u skladu sa tim donosi obavezne procese poput usvajanja neophodnih zakonske i podzakonske akte te formiranja nadležnih tijela i organa koji su dužni provoditi usvojene akte.

Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma u Bosni i Hercegovini je jasno utvrdio koji su to obveznici zaduženi za primjenu Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma (banke, računovođe, mjenjačnice, berze, mikrokreditne organizacije,

pošte, brokeri, lutrije, leasing, notari, osiguranja, kockarnice, auto kuće, agencija za privatizaciju). Svi obveznici definisani ovim Zakonom dužni su u obavljanju svojih redovnih poslova sprovesti mjere i procese u oblasti detektovanja i sprečavanja krivotvorenih radnji pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti.

Tabela 2. Statistički podaci obveznika o dostavljenim izvještajima o sumnjivim transakcijama za period 2017-2020. godine

Godina	Br. izvještaja o sumnjivim transakcijama	Vrijednost sumnjivih transakcija u KM	Br. izvještaja po instituciji		Vrijednost izvještaja po instituciji u KM	
			Banke	Ostali	Banke	Ostali
2017.	528	64.529.918,78	257	270	50.629.202,63	10.116.413,13
2018.	455	153.162.371,92	242	213	148.729.281,66	4.433.090,26
2019.	737	98.262.436,16	407	330	81.537.357,62	16.725.078,54
2020.	812	68.392.924,59	476	336	63.668.029,69	4.724.894,90

Izvor: Statistički podaci o otkrivenim pojavnim oblicima 2017, 2018, 2019 i 2020. godine

Sumnjiva transakcija predstavlja svaku transakciju koju u skladu sa zakonskom regulativom obveznik detektuje kao spornu tj. da obveznik u svojoj procjeni takvu transakciju evidentira kao rezultat nezakonitih radnji odnosno lice koje je realiziralo tu transakciju evidentira kao sumnju da je lice realiziralo ili bilo saučesnik u krivičnoj radnji pranja novca i finansiranja terorizma.

Komercijalne institucije su također obavezne usvajati pravilnike i provoditi mjere u skladu sa Zakonom o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma. Ove institucije, uključujući i one koje posluju u finansijskom i nefinansijskom sektoru dužne su Finansijsko obavještajno odjelu redovno dostavljaju izvještaje o (Državna agencija za istrage i zaštitu finansijsko obavještajno odjeljenje, „Pranje novca i finansiranje terorističkih aktivnosti – Statistički podaci i otkriveni pojavni oblici u 2017. godini“, 2018, str. 6):

- transakcijama i licima označenim kao sumnjiva;
- transakcijama u gotovini iznad 30.000 KM;
- povezanim transakcijama u gotovini iznad 30.000 KM.

U tabeli iznad može se vidjeti da je u 2017. godini dostavljeno ukupno 528 izvještaja o sumnjivim transakcijama čija ukupna vrijednost iznosi 64.529.918,78 KM od čega su banke dostavile 257 izvještaja ukupne vrijednosti 50.629.202,63 KM, a ostali obveznici su dostavili ukupno 270 izvještaja u vrijednosti od 10.116.413,13 KM. Iz navedenog možemo vidjeti da su u 2017. godinu banke imale značajno učešće u prijavljenim sumnjivim transakcijama u

odnosu na sve druge obveznike, tako da su banke prijavile čak 49% izvještaja o sumnjivim transakcijama od ukupnog broja izvještaja. A ukoliko uporedimo ukupne vrijednosti prijavljenih izvještaja, možemo vidjeti da su banke prijavile sumnjive transakcije čija vrijednost predstavlja čak 79% ukupne vrijednosti izvještaja svih prijavljenih sumnjivih transakcija u 2017. godini.

U 2018. godini dostavljeno je ukupno 455 izvještaja o sumnjivim transakcijama čija ukupna vrijednost iznosi 153.162.371,92 KM od čega su banke dostavile 242 izvještaja ukupne vrijednosti 148.729.281,66 KM, a ostali obveznici su dostavili ukupno 213 izvještaja u vrijednosti od 4.433.090,26 KM. Iz navedenog možemo vidjeti da su i u 2018. godinu banke imale najznačajnije učešće u prijavljenim sumnjivim transakcijama u odnosu na sve druge obveznike, tako da su banke prijavile čak 53% izvještaja o sumnjivim transakcijama od ukupnog broja izvještaja. Ukoliko se osvrnemo na ukupne vrijednosti prijavljenih izvještaja po institucijama koje su ih prijavile, možemo vidjeti da su banke prijavile sumnjive transakcije čija vrijednost predstavlja čak 97% ukupne vrijednosti izvještaja svih prijavljenih sumnjivih transakcija u 2018. godini. Dakle ukoliko gledamo procentualno, možemo reći da su banke u 2018. godini imale značajnu ulogu u aktivnostima otkrivanja i sprečavanja provođenja sumnjivih transakcija, a sve u cilju sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma.

U 2019. godini dostavljeno je ukupno 737 izvještaja o sumnjivim transakcijama čija ukupna vrijednost iznosi 98.262.436,16 KM od čega su banke dostavile 407 izvještaja ukupne vrijednosti 81.537.357,62 KM, a ostali obveznici su dostavili ukupno 330 izvještaja u vrijednosti od 16.725.078,54 KM. Iz navedenog možemo vidjeti da su i u 2019. godinu, kao što je to bio slučaj i za prethodne dvije analizirane godine, 55% izvještaja o sumnjivim transakcijama od ukupnog broja izvještaja. Ukoliko se osvrnemo na ukupne vrijednosti prijavljenih izvještaja po institucijama koje su ih prijavile, možemo vidjeti da su banke prijavile sumnjive transakcije čija vrijednost predstavlja čak 83% ukupne vrijednosti izvještaja svih prijavljenih sumnjivih transakcija u 2019. godini. Dakle, i u 2019. godini imamo značajnu ulogu banaka kao komercijalnih institucija u finansijskom sektoru obaveznih za provođenje mjera za otkrivanje i sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti.

U 2020. godini dostavljeno je ukupno 812 izvještaja o sumnjivim transakcijama čija ukupna vrijednost iznosi 68.392.924,59 KM od čega su banke dostavile 476 izvještaja ukupne vrijednosti 63.668.029,69 KM, a ostali obveznici su dostavili ukupno 336 izvještaja u vrijednosti od 4.724.894,90 KM. Iz navedenog možemo vidjeti da i u 2020. godinu banke igraju važnu ulogu u ovim aktivnostima te su imale najveći broj prijavi sumnjivih transakcija u odnosu na sve druge obveznike, tako da su banke prijavile čak 59% izvještaja o sumnjivim transakcijama od ukupnog broja izvještaja. A ukoliko uporedimo ukupne vrijednosti prijavljenih izvještaja, možemo vidjeti da su banke prijavile sumnjive transakcije čija

vrijednost predstavlja čak 93% ukupne vrijednosti izvještaja svih prijavljenih sumnjivih transakcija u 2020. godini.

Tabela 3. Statistički podaci obveznika o dostavljenim izvještajima o gotovinskim i povezanim gotovinskim transakcijama za period 2017-2020. godine

Godina	Br. izvještaja o gotovinskim i povezanim gotovinskim transakcijama	Vrijednost transakcija u KM	Br. izvještaja po instituciji		Vrijednost izvještaja po instituciji u KM	
			Banke	Ostali	Banke	Ostali
2017.	478.832	19.192.755.516,65	473.964	4.868	17.708.376.927,45	1.484.378.589,20
2018.	475.631	19.850.530.935,38	471.665	3.966	18.935.806.293,50	914.724.641,88
2019.	391.888	19.882.869.921,29	387.446	4.442	19.160.168.203,75	722.701.717,54
2020.	332.636	19.216.949.436,24	329.279	3.357	18.377.563.689,18	839.385.747,06

Izvor: Statistički podaci o otkrivenim pojavnim oblicima 2018, 2019, 2020 i 2021. godine

U tabeli iznad može se vidjeti da je u 2017. godini FOO dostavljeno ukupno 478.832 izvještaja o gotovinskim i povezanim gotovinskim transakcijama čija ukupna vrijednost iznosi preko devetnaest milijardi konvertibilnih maraka, tačnije 19.192.755.516,65 KM od čega su banke dostavile 473.964 izvještaja ukupne vrijednosti 17.708.376.927,45 KM, a ostali obveznici su dostavili ukupno 4.868 izvještaja u vrijednosti od 1.484.378.589,20 KM. Iz navedenog možemo vidjeti da su u 2017. godinu banke imale najznačajnije učešće i u prijavljenim gotovinskim i povezanim gotovinskim transakcijama u odnosu na sve druge obveznike, tako da su banke prijavile čak 99% izvještaja o gotovinskim i povezanim gotovinskim transakcijama od ukupnog broja dostavljenih. A ukoliko uporedimo ukupne vrijednosti prijavljenih izvještaja, možemo vidjeti da su banke prijavile gotovinske i povezane gotovinske transakcije čija vrijednost predstavlja 93% ukupne vrijednosti izvještaja svih prijavljenih gotovinskih i povezanih gotovinskih transakcija u 2017. godini. I u naredne tri posmatrane godine banke su i dalje imale najzmačajniju ulogu u broju i vrijednosti dostavljenih izvještaja o gotovinski i povezanim gotovinskim transakcijama. Iz tabele, na osnovu prikazanih podataka, možemo vidjeti da broj dostavljenih izvještaja opada iz godine u godinu, tako da je u 2020. godini bilo 30% manje prijavljenih izvještaja nego tri godine prije tj. u 2017. godini, dok je vrijednost gotovinskih i povezanih gotovinskih transakcija bilo gotovo na istom ili približno istom nivou. Banke su iz godine u godinu u cijelom analiziranom periodu imale najveći broj dostavljenih izvještaja čija je vrijednost u toku svake godiine prelazila 90% ukupne vrijednosti transakcija.

Tokom posmatranog perioda primjetni su u određenim periodima porasti prijavljenih sumnjivih transakcija kao i porasti iznosa takvih transakcija, takvi podaci su rezultat porasta

kupovina nepokretnih imovina (kuće, stanovi, vikendice i sl.). Novom procjenom rizika notari su procjenjeni kao visoko rizični što je sasvim opravdano s obzirom da notari igraju veoma važnu ulogu u lancu za sprečavanje pranja novca pogotovo u pogledu transakcija koje se odnose na kupovinu kuća, stanova i ostale nepokretne imovine. Tokom posmatranog perioda FOO je primjenjivalo i druge mjere i aktivnosti iz domena svoje nadležnosti i rezultati toga su prikazani u tabeli ispod.

Tabela 4. Druge mjere i aktivnosti FOO

Godina	Izdati nalozi bankama za privremenu obustavu transakcija na računima fizičkih i pravnih lica		Broj izdatih naloga bankama za praćenje poslovanja klijenta	Broj posljeđenih informacija policijskim i poreskim organima u BiH na dalje postupanje
	Fizička lica	Pravna lica		
2017.	6	4	9	44
2018.	5	2	3	78
2019.	17	5	5	81
2020.	7	23	5	532

Izvor: Državna agencija za istrage i zaštitu, finansijsko obavještajno odjeljenje; „Pranje novca i finansiranje terorističkih aktivnosti, Statistički podaci i otkriveni pojavni oblici u 2017. godini“, Juli 2018. godine

Na osnovu izvještaja finansijsko obavještajnog odjeljenja Državne agencije za istrage i zaštitu za period 2017 – 2020. godina možemo uočiti da je bankama 2017. godini izdato osam naloga za privremenu obustavu transakcija na računima njenih klijenata u ukupnom iznosu od 272.119,20 KM, od čega se, što je vidljivo u tabeli ti nalozi odnose na račune 6 fizičkih lica i račune 4 pravna lica. U 2018. godini zbog sumnje na pranje novca izdat je isti broj naloga ali koji se odnose na manji broj računa fizičkih i pravnih lica, tačnije 5 računa fizičkih lica i 2 računa pravnih lica, sa privremenom obustavom transakcija u ukupnom iznosu od 104.049.653,10 KM. U 2019. godini, bankama je izdato 25 naloga za privremenu obustavu transakcija u ukupnom iznosu od 9.796.238,6 KM, od čega se ti nalozi odnose na privremenu obustavu transakcija na računima 17 fizičkih lica i na račune 5 pravnih lica. U 2020. godini zbog sumnje na pranje novca izdato je 13 naloga bankama za privremenu obustavu transakcija sa ukupnim iznosom sredstava koja su se blokirala od 19.577.245,45 KM.

Dodatno, kako vrijeme prolazi uvode se nove metodologije, novi sistemi procjena rizika, kontrola s obzirom na razvoj tehnika i tehnologija koje dovode do novih tehnika provoženja krivičnih radnji pranja novca i finansiranja terorizma. Na primjer jedna od novina su potreba

za dodatnim sistemima kontrole i metodologije za procjenu rizika freelencera, s obzirom da oni imaju uplate sa paypal-a, a do sada oni državi ništa nisu plaćali. Ova činjenica je vrlo bitna ukoliko npr. pogledamo da jedan freelancer može zaraditi značajna finansijska sredstva čak i 100.000 KM godišnje. Pošto takva lica ne plaćaju državi 10% poreza, što u novcu iznosi 10.000 KM, ovaj iznos se može okarakterisati kao krivično djelo utaja poreza i pranje novca. Tako da je i ovaj dio uticao na porast broja prijavljenih sumnjivih transakcija od strane banaka, s obzirom da su freelanceri do definiciji osobe koje nisu zaposlenici neke kompanije ili institucije i samim time se vode na birou za zapošljavanje kao nezaposlene osobe. Banka prilikom procjene klijenta u okviru obavezne dokumentacije od takvog klijenta traži i dokaz da je ta osoba zaista prijavljena na bioru kao nezaposlena te onog momenta kada banka dobije tu potvrdu i primijeti tokom određenog perioda da takva osoba ima uplate putem paypal-a u iznosima koji znaju biti i po nekoliko desetina hiljada konvertibilnih maraka, takve transakcije će biti predmet posebne kontrole. Banka tada od klijenta traži dokaz tj. izvod o tome kako se ta sredstva generišu u zemji iz koje se uplaćuju, jer to predstavlja sljedeću pragmatiku s obzirom da se može raditi o finansiranju terorizma. Banka kada se na račun klijenta uplate sredstva sa paypal-a ne vidi ko je ta sredstva uplatilo tj. da li se radi o kompaniji ili fizičkom licu ili više fizičkih lica. Sljedeća problematika je da li će ta osoba ustupiti banci izvod ili će uraditi suprotno i zatvoriti račun u toj banci i otvoriti u drugoj. Sve ovo predstavlja novine koje zahtijevaju nove pravne regulative, metodologije, procjene rizika, obuke zaposlenika u bankama i slično.

5.3. Rezultati istraživanja

U savremenom svijetu pretnje vladavini prava jedne zemlje kroz kriminalne radnje neprestano postaju sve složenije. Kriminal ne poznaje granice i svi događaji u svijetu, posljednjih godina, povezani sa pranjem novca i finansiranjem terorističkih aktivnosti pokazuju da čak ni najjači pravni režimi nažalost ne mogu uvijek da na vrijeme otkriju i spriječe takve kriminalne radnje. Države, a pogotovo države malih i otvorenih ekonomija moraju reagovati promptno i preduzimati akcije u saradnji sa međunarodnim institucijama, jer pranje novca i finansiranje terorizma u ovakvim državama destabilizuje zemlju pa i cijele regione. Ovo je klasični primjer Bosne i Hercegovine, gdje zbog korupcije i kriminalnih radnji pranja novca i finansiranja terorizma, međunarodne institucije i organizacije aktivno podržavaju državne i finansijske institucije u dijelu usaglašavanja sa nacionalnim zakonodavstvom, uspostavljanja djeltvorne zaštite i sprečavanja takvih radnji, zatim kroz edukaciju i savjetovanje, pružanje stručne pomoći te kroz stalne analize i procjene usklađenosti sa međunarodnim standardima.

Kada govorimo o sprovedenim promjenama u Bosni i Hercegovini na polju sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma sprovedeno je niz promjena, a posljednja promjena koja se desila je usvajanje novog Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma u februaru 2024. godine na koju se čekalo nepunih 8 godina.

Takođe kada govorimo o napretku koji su ostvarile institucije on se može pratiti kroz upoređivanje rezultata prve i posljednje javnosti dostupne procjene. Poboľšani su pravni okvir i institucionalni kapaciteti. Bolja saradnja na nivou države u pogledu preduzimanja inicijativa u borbi protiv korupcije, usvajanje Zakona o srečavanju sukoba interesa.

Analizirajući dostupne i prikupljene informacije i podatke možemo primjetiti da su banke u periodu 2017 - 2020. godine imale najznačajniju ulogu u prijavi sumnjivih transakcija kao i gotovinskih i povezanih gotovinskih transakcija, s obzirom da najveći procenat prijavljenih transakcija dolazi upravo od strane banaka.

Upoređivanjem prijavljenih transakcija u posmatranom periodu od 2017 – 2020. godine, može se vidjeti pad u 2018. godini te porast ukupnog broja prijavljenih sumnjivih transakcija u 2019. godini, a čiji je rast nastavio i u 2020. godini dok je u pogledu ukupne vrijednosti prijavljenih transakcija uočen značajan rast u 2018. godini i to značajno iznad 50% te pad ukupne vrijednosti prijavljenih sumnjivih transakcija u 2019 i 2020. godini.

Tokom cijelog perioda istraživanja kojim se bavimo kroz ovaj rad, dakle kroz period od 2017-2020. godine, možemo vidjeti da je 90% prijava za određene posmatrane godine dolazilo od strane banka kao finansijskih institucija u odnosu na ostale obveznike. Postoje dva razloga zbog kojih najveći broj prijavljenih sumnjivih transakcija došao od strane banaka, a to su:

- najveći broj transakcija se realizuje posredstvom banaka i
- sav priljav novac, u jednom momentu, kroz faze pranja novca mora proći kroz bankovni sistem.

Prvi razlog do kojeg se došlo prilikom istraživanja je taj da s obzirom da se najveći broj transakcija obavlja kroz bankovni sistem, statistički dolazi se do logičnog zaključka da je onda i najveći procenat prijavljenih sumnjivih transakcija došao upravo od strane banaka. Ukoliko uzmemo za primjer tržište mikrokredita gdje mikrokreditna organizacija može nekome plasirati 10.000 KM do maksimalnog iznosa od 50.000 KM, jasno je da je iznos plasiranih sredstava puno značajniji od strane banaka te je logično da je znatno veći rizik na bankarskom sektoru. Ovdje dodatno uporište ovom razlogu daje i činjenica da je tržište finansija, pogotovo tržište banaka, najuređenije u smislu kontrola koje provode same banke, eksterne revizije i agencije za bankarstvo svake godine, tako da sasvim jasno da je i ovo jedan od važnih razloga zbog kojih veliki broj prijava dolazi od strane banaka u odnosu na druge obveznike koji nemaju ili imaju u znatno manjoj mjeri takve vrste kontrola i instrumenata za sprečavanje kriminalnih radnji.

I pored velikog broja prijavljenih sumnjivih transakcija od strane banaka i manjeg broja prijavljenih sumnjivih transakcija od strane drugih obveznika to nije bilo dovoljno za sam proces sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma ukoliko posmatramo sam proces sprečavanja kriminalnih radnji od početka do kraja, s obzirom da nisu rezultirali ili su u vrlo

malom procentu rezultirali pokretanjem sudskih procesa. Argumentacija ovog rezultata istraživanja može se pronaći u izvještajima FATF-a za Bosnu i Hercegovinu te oni predstavljaju jedan od ključnih razloga zbog kojih se BiH nalazila na njihovoj listi visokorizičnih i drugih nekooperativnih zemalja. Dakle, iako je banka prva linija odbrane, međutim banka nije ta institucija koja treba donositi sud o tome da li je neka transakcija okarakterisana od strane banke kao sumnjiva, u konačnici pranje novca ili ne.

Pranje novca i finansiranje terorizma uveliko narušava ekonomski razvoj jedne zemlje s obzirom da kriminalne radnje narušavaju političku strukturu i političku stabilnost zemlje. Slučajevi u cijelom svijetu pokazuju da su vrlo često predstavnici narko kartela potkupljivali vlasti pojedinih zemalja od administracije do vladinih institucija time što su ih potkupljivali. U malim i otvorenim ekonomijama, poput Bosne i Hercegovine gdje imamo pravnu nesigurnost i duboko razvijenu korupciju interes stranih investitora za ulaganja u zemlju je dosta smanjen. Pranjem novca i finansiranjem terorizma te korupcijom koja predstavlja propratnu pojavu dovodi se u pitanje nacionalna sigurnost zemlje, narušavanje demokratije i suverenosti te nanošenje ozbiljnih posljedica pravnom i ekonomskom razvoju zemlje. Ujedno ove krivotvorene radnje indirektno utiču na narušavanje transparentnosti i funkcionisanja cijelog finansijskog tržišta, s obzirom da novac stečen kriminalnim radnjama vrlo često korumpira službenike finansijskog tržišta, uzrokujući time ogromne štete u pogledu tržišnog kredibiliteta i povjerenja u finansijski sektor.

Ukoliko rukovodilac neke banke postane korumpiran to može dovesti do ugrožavanja sigurnosti i boniteta banke i narušavanja povjerenja u banku. Osobe koje obavljaju procese revizije nad radom banke i provođenje sistema sprečavanja novca i finansiranja terorizma takođe mogu biti korumpirane osobe, što narušava i onemogućava djelotvornost revizije nad bankama. Stoga je neophodno jačati zakonske odredbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma, a u Bosni i Hercegovini imamo slučaj da se zakoni ne mjenjanju već preko 7 godina.

Problemi pranja novca i finansiranja terorizma u jednoj zemlji mogu se vrlo lako proširiti i na druge zemlje, pretvarajući tako nacionalni problem u međunarodni, dovesti do prijetnje međunarodnom miru i sigurnosti.

Finansijske institucije gledajući na to da prikupljuju i vrše transfere sredstava čine jedan od važnih činilaca u detektovanju procesa pranja novca i finansiranja terorizma, a banke zbog najvećeg obima transakcija koje prođu kroz bankarski sistem najvažniji činilac.

U skladu sa iznad navednim dokazana je glavna hipoteza definisana na sljedeći način: Bankarski sektor kao prva linija odbrane predstavlja najvažniji ali ne i jedini segment u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma te je potrebna koordinirana uloga svih ostalih institucija u finansijskom sektoru kako bi se otklonile slabosti i svorio preduslov za uspješno suprostavljanje i sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, kao i pomoćna hipoteza koja glasi: Procesi pranja novca i finansiranja terorizma predstavljaju ozbiljnu prijetnju za

ekonomsku i političku stabilnost zemlje te problem u pogledu stranih ulaganja neophodnih za ekonomski razvoj zemlje.

Ukoliko država ne pridaje dovoljno značaja kriminalnim radnjama i ne radi na njihovom suzbijanju, procesi pranja novca i finansiranja terorizma mogu dovesti do ozbiljnih problema državi kao što je prekid diplomatskih i ekonomskih odnosa sa nekom zemljom, smanjena ili potpuna blokada stranih investicija, potpuna ili djelimična ograničenja uvoza i izvoza, ograničenja kretanja lica u pojedine zemlje i ostala ograničenja u skladu s međunarodnim pravom.

6. ZAKLJUČAK

Na osnovu dostupnih i prikupljenih podataka te njihovom analizom došli smo do zaključka da bankarski sektor predstavljaju prvu liniju odbrane i predstavlja najvažniji ali ne i jedini segment u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma te je potrebna koordinirana uloga svih ostalih institucija u finansijskom sektoru kako bi se otklonile slabosti i svorio preduslov za uspješno suprostavljanje i sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma te neophodna saradnja sa institucijama na međunarodnom nivou.

Procesi pranja novca i finansiranja terorizma predstavljaju ozbiljnu prijetnju za ekonomsku i političku stabilnost zemlje te problem u pogledu stranih ulaganja neophodnih za ekonomski razvoj zemlje.

Iz svih analiziranih i prezentovanih podataka sasvim je jasno da bankarski sektor s obzirom na dominantnu ulogu u sektoru finansijskih usluga u Bosni i Hercegovini ima najznačajniju ulogu u sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma kroz instrumente sprečavanja ovih kriminalnih radnji.

Banke predstavljaju prvu liniju odbrane u sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma ali ove protivzakonite radnje definitivno ne predstavljaju isključivu nadležnost samo ove finansijske institucije, već je to sistem gdje su jasno definisane uloge svih obveznika i ostalih učesnika te njihova koordinacija, a sve u skladu sa zakonski definisanim procedurama.

Problem Bosne i Hercegovine u pogledu sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma predstavljaju neujednačena zakonska regulativa na različitim nivoima vlasti zatim nepostojanje podzakonskih regulativa koje su morale proizaći iz Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma u Bosni i Hercegovini te do prije mjesec dana problem neusvajanja novog zakona koji definiše ovu oblast. Veliki problem predstavlja još uvijek nedovoljna nepovezanost institucija zaduženih za koordinaciju u provođenju aktivnosti na polju sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma. Još uvijek nestabilan bankarski sektor pogotovo u domenu pravne regulatve koja se odnosi na internet bankarstvo. Svi ovi problemi predstavljaju pogodnosti koje koriste lica koja provode procese pranja novca i terorističke organizacije.

Značajniji napredak se primjećuje od 2016. godine, a u maju 2020. godine, od strane Evropske Komisije, Bosna i Hercegovina nije na listi visokorizičnih zemalja. Kako je u Bosni i Hercegovini konačno u februaru 2024. godine usvojen novi Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti (prvi zakon je donesen 2014. godine, a njegove izmjene i dopune su prvi put usvojene 2016. godine) izbjegnut je problem da se zemlja ponovo nađe na listi visokorizičnih zemalja.

Bosna i Hercegovina će se u narednom periodu morati više pridržavati međunarodnih standarda za sprečavanje pranja novca i finansiranje terorizma kako bi se u nekom budućem periodu priključila Evropi i privukla trajna strana ulaganja, s obzirom da je i u mišljenju Evropske komisije u zahtjevu BiH za članstvo u Evropskoj uniji u prioritetima navedena i potreba jačanja prevencije i borbe protiv korupcije i organiziranog kriminala, uključujući i pranje novca i terorističke aktivnosti. Takođe izvještaji Evropske komisije o BiH za 2024. godinu ističu da nacionalni zakoni moraju biti usklađeni sa međunarodnim standardima.

Finansijske institucije, prvenstveno banke koje svojim svakodnevnim djelovanjem vrše prikupljanje i plasiranje novčanih sredstava putem svojih finansijskih usluga postaju ranjive na kriminalne radnje tj. procese pranja novca i finansiranja terorizma omogućavajući osobama koje vrše te radnje transfera prljavog novca i njegovo pretvaranje u čist novac, s obzirom da ove kriminalne radnje u jednoj fazi moraju proći kroz bankarski sistem transfera novca.

Kako prljav novac u jednom momentu mora proći fazu transfera putem banaka, jedna od osnovnih odlika banaka kao prve linije odbrane, predstavlja provedbu najefikasnijeg načina otkrivanja tj. uočavanja kriminalnih radnji pranja novca i finansiranja terorizma te adekvatnoj analizi i daljem postupku obavještavanja nadležnih organizacija i tijela u državi.

Jedan od problema u Bosni i Hercegovini u pogledu bankarskog sektora je što u BiH posluje veliki broj banaka različitog porijekla kapitala i različitih regulativa kojih se banke pridržavaju u pogledu pranja novca i finansiranja terorizma te nedovoljne uvezanosti bankarskog sistema. Postojanje većeg broja banaka u jednoj zemlji vodi i većem riziku od kriminalnih radnji s obzirom da kontrola Finansijsko obavještajne organizacije – SIPA-e mora biti usmjerena na veći broj mjesta i samim time se slabi kvalitet aktivne i konstantne provjere.

REFERENCE

1. Agencija za bankarstvo Bosne i Hercegovine. (2012). *Odluka o minimalnim standardima banaka na sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti.*
2. Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije. (2015). *Pregled međunarodnih organizacija i institucija koje daju preporuke iz oblasti borbe protiv korupcije.* Istočno Sarajevo

3. Bjelopoljak A. *Neke od Međunarodnih organizacija i institucija za sprečavanje pranja novca*. Travnik
4. Council of Europe. At a glance. Dostupno na: <https://www.coe.int/en/web/moneyval> (Pristupljeno: 23. jula 2019. godine)
5. Council of Europe. *Konvencija Vijeća Europe o pranju, traganju, oduzimanju i*
6. Državna agencija za istrage i zaštitu (2020). *Statistički podaci i pojavni oblici pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti*. Dostupno na: <http://www.sipa.gov.ba/bs/dokumenti/izvjestaji-foo> (Pristupljeno: 17. decembar 2021.)
7. Državna agencija za istrage i zaštitu (2011). *Smjernice za procjenu rizika i provođenje Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti za obveznike*. Dostupno na: Smjernice FOO HR (sipa.gov.ba) (Pristupljeno: 15. februar 2019. godine)
8. Državna agencija za istrage i zaštitu (2015). *Statistički podaci i pojavni oblici pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti*. Državna agencija za istrage i zaštitu. Dostupno na: <http://sipa.gov.ba/assets/files/foo-docs/foostatistickoizvjescih.pdf> (Pristupljeno: 16. jul 2019. godine)
9. Državna agencija za istrage i zaštitu (2017). *Statistički podaci i pojavni oblici pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti*. Državna agencija za istrage i zaštitu. Dostupno na: <http://www.sipa.gov.ba/bs/dokumenti/izvjestaji-foo> (Pristupljeno: 12. maj 2020.)
10. Državna agencija za istrage i zaštitu (2018). *Statistički podaci i pojavni oblici pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti*. Dostupno na: <http://www.sipa.gov.ba/bs/dokumenti/izvjestaji-foo> (Pristupljeno: 12. maj 2020.)
11. Državna agencija za istrage i zaštitu (2019). *Statistički podaci i pojavni oblici pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti*. Dostupno na: Izvještaji Finansijsko-obavještajnog odjela - SIPA.GOV.BA (Pristupljeno: 20. novembar 2020.)
12. Državna agencija za istrage i zaštitu (2021). *Statistički podaci i pojavni oblici pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti*. Dostupno na: <http://www.sipa.gov.ba/bs/dokumenti/izvjestaji-foo> (Pristupljeno: 28. novembar 2022.)
13. Egmont Group. *About The Egmont Group*. Dostupno na: <https://egmontgroup.org/en/content/about> (Pristupljeno: 10. jun 2019. godine)
14. EUR Lex (2005). *Direktiva 2005/60/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća o sprečavanju korištenja finansijskog sistema u svrhu pranja novca i finansiranja terorizma*. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A32005L0060> (Pristupljeno: 12. februar 2019. godine)
15. FATF. *Who we are*. Dostupno na: <https://www.fatf-gafi.org/en/the-fatf/who-we-are.html> (Pristupljeno: 14. maj 2020.)
16. Forum Sprečavanje pranja novca i finansiranje terorizma i borba protiv korupcije (2017). *Publikacija IX Forum Sprečavanje pranja novca, finansiranje terorizma i borba protiv korupcije*. Sarajevo: Revicon
17. Gilmore, W. C. (1995). *Internacional Initiatives in Butterworths International Guide to Money Laundering Law and Practice*. London: Butterworths

18. HNB (Hrvatska Narodna Banka). *Sprečavanje pranja novca i financiranja terorizma*. Dostupno na: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/supervizija/sprecavanje-pranja-novca-i-financiranja-terorizma/> (Pristupljeno: 18. oktobar 2019. godine)
https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2019-01-18/081617/PZE_556.pdf (Pristupljeno: 15. jun 2020. godine)
19. Indikator (2019.) Vijesti. Dostupno na: <https://indikator.ba/Vijest.aspx?p=1&id=32812&naslov=Moneyval%3A+BiH+definitivno+uklonjena+iz+postupka+pra%C4%87enja+4.+kruga> (Pristupljeno: jul 2019. godine)
20. Kriminalističke teme. *Pranje novca kao globalni sigurnosni izazov – Stanje u Bosni i Hercegovini*. Dostupno na: <https://krimteme.fkn.unsa.ba/index.php/kt/search/authors/view?firstName=Sergej&middleName=&lastName=Cvetkovski&affiliation=&country=> (Pristupljeno: 12. maj 2019. godine)
21. Lovrinović, I. (2015). *Globalne financije*. Zagreb: Accent
22. Lukić T. (2009). *Pranje novca i finansiranje terorizma (Na nivou Evropske unije)*. Novi Sad: Pravni fakultet u Novom Sadu
23. Ministarstvo financija. (2018). *Pravilnik o načinu i rokovima dostavljanja podataka uredu za sprečavanje pranja novca o kaznenom djelu pranja novca, povezanim predikatnim kaznenim djelima ili kaznenom djelu financiranja terorizma*. Zagreb
24. Ministarstvo pravosuđa i uprave (2000). *Konvencije ujedinjenih naroda. Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala*. Dostupno na: Ministarstvo pravosuđa i uprave Republike Hrvatske - Konvencije Ujedinjenih naroda (gov.hr) (Pristupljeno: 11. januara 2019. godine)
25. Ministarstvo sigurnosti BiH (2010). *Strateški plan 2011-2013*. Dostupno na: <http://www.msb.gov.ba/dokumenti/strateski/default.aspx?id=5620&langTag=bs-BA> (Pristupljeno: 12. januar 2019. godine)
26. Nedeljko S. (2014). *Terorizam i finansiranje terorizma*. Brčko: Evropski Univerzitet Brčko
27. Pravni Fakultet Vitez (2013.) *Zbornik radova Fakulteta pravnih nauka*. Vitez: Sveučilište Vitez
28. Sabor (2018.) *PZE br. 556*. Dostupno na: <https://www.sabor.hr/akt/prijedlog-zakona-o-izmjenama-i-dopunama-zakona-o-sprjecavanju-pranja-novca-i-financiranja?t=107110&tid=207529> (Pristupljeno: 14. maj 2019. godine)
29. Savez računovođa i revizora Federacije Bosne i Hercegovine (2019). *Smjernice za računovođe, revizore i finansijske radnike u Federaciji Bosne i Hercegovine u provođenju obaveza u sprečavanju pranja novca i financiranja terorističkih aktivnosti*. Dostupno na:
30. Security Bureau (2007). *An Advisory Guideline on Preventing the Misuse of Charities for Terrorist Financing, Narcotics Division, Security Bureau*. Dostupno na: <https://www.sb.gov.hk/eng/special/moneylaundering/index.html> (Pristupljeno: 14. april 2019. godine)

31. Sikka P. (2003). *The Role of Offshore Financial Centres in Globalization*. Accounting Forum
32. Službeni glasnik BiH (2016). *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sprečavanju pranja nova i finansiranja terorističkih aktivnosti* („Službeni glasnik BiH“ broj 67/16)
33. United Nations (2012). *United Nations Convention against Transnational Organized Crime*. Dostupno na: <https://www.unodc.org/unodc/en/organized-crime/intro/UNTOC.html> (Pristupljeno: 11. januara 2019. godine)
34. United Nations Office on Drugs and Crime. (2004). *United Nations Convention Against Transnational Organized Crime and The Protocols Thereto*. New York: United Nations
35. United Nations. *Money Laundering, Proceeds of Crime and the Financing of Terrorism*. Dostupno na: <https://www.unodc.org/unodc/en/money-laundering/index.html> (Pristupljeno: 19. septembra 2019. godine)
36. United Nations. *Office to Counter Terrorism*. Dostupno na: <https://www.un.org/News/dh/infocus/terrorism/sg%20high-level%20panel%20report-terrorism.htm> (Pristupljeno: 12.01.2020. godine)
37. Wikipedia. *Terorizam*. Dostupno na: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Terorizam> (Pristupljeno: 10. decembar 2018. godine)
38. Zakon o sprečavanju pranja nova i finansiranja terorističkih aktivnosti („Službeni glasnik BiH“ broj 47/14)
39. Željko Đ. B, Milovan B. J. (2012). *Sprecificnosti fenomena pranja novca*. Beograd: Univerzitet Megatrend